

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

[לקמן דף 7: ע"ט],
[צ"ל לקמן דף 10:
ג) פסוק לח, (ד) ברך ט:
או ברך קיא, (ה) וע"ע
חוס' קדושין ג, ד"ה
האש"ה, (ו) ה"א, (ז) רשי'
ו. ד"ה משום (מהר"ם
ע"ש), (ח) ע"י חוס'
לקמן מד: ד"ה נהנין
בשם ר"ת, (ט) יד ע"א.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפני. נספרי
ספ הנדולס להבנ ר'
יוסף אוליני בכות מ כתב
כשם רמב"ל צלצל בשניה
מקובלת טולין (כ' החוס'
על מס' ע"ז שצ"ט הט'
תוס' רמב"ל פק"ז: ד"ה
אסור וכו' שרי' אף
מפסק וסמכ"ר. ע"ן
לקמן דף ע"ב חוספות
ד"ה ע"ר:

הנהגות וצינונים

[ל' בד' פירוד נוסף עיקר
ויע"י דק"ס שהוא כפי'
הא' שבחוס': (ג) כת"י
מעטא דסאן דתני
ע"ה: [ג] ג"א ב"ז מ"ן
(גליון) וכו"ה בדפוס:
[ד] כחנס' הסיפיהו
דמשיף ודרש את כל
הפסוק (דק"ס, הלופי
גיטאות): [ה] "וכוליה'
ליתא
המתיקים את רש"י.
ההלם חתרים גורט
ובולד, ומפרש שקאי
על המשא והמתן:
[ו] העולם עבשיו
(הושטש בש"ס רולנא):
[ז] צ"ל העובדי
כוכבים (דפוס' "ביום
איר הגויים"): [ח] דפוס'
"יום נוצרי" תוס'
הר"ש משאנ' "יום
איר": [ט] טעמי ההיתר
(איבה) קים לן כגוייהו,
כמתנין: מובאים
בראשונים בשם רש"י:
[י] צ"ל ליישנא
דהרוחה (מהר"ם,
ע"ש): [יא] ד' פירוד
ומידי: [יב] יש להוסיף
ופשוט לפני עור
איקבא (ע"פ לשון
הרשב"א והראש"י):
[יג] ד' פירוד ואפי'
[יד] על כהנינו שאפילו
אנו מחזיקין (נשתנה
בש"ס רולנא): [טו] דפוס'
פקרין, התא לע"ז
שפירושו
לכומר: [טז] בחוס'
רבינו אליהן רובא כן
מרי' בשם ר"ת: [יז] צ"ל
ורחובה
(כארות
המים): [יח] ע"י סח ע"א
ד"ה ואידן יומרי הר"ר
פר"ן. וע"י מהר"ן
שורש לב המעתיק מה
שמצא בחוס' ר"פ, וליתא
בחוס' לפנינו:

לפני

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן. וכוליה^א משום דלזיל ומודה^ב לעזות כוכבים זיום אידו: שאלה צמידי דהדר צעין כגון צהמה וכלים דכתיב (שמות כג) כי ישאל איש מעם רעהו וגו' מלוה צמידי ללא הדר צעין כגון מעות דכתיב (ש"ס) אס

לפני אידיהן. נתר דמי סנהדרין דאירי^ד בעזב כוכבים ומזלות תנא נמי להא מסכת דע"ז צקדר ישועות ומיהו מכות ושזועות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו נתר סנהדרין ואחרי כן חוזר לקדרו ושונה מס' ע"ז והוריות: לפני אידיהן ג' ימים. זמנין דמי מנינא

צסוף כי הכא וכן (קדושין ג.) האשה נקיית צב' דרכים (בגמרא פ"ג מ"ו) ואחרתו שזה לזיל צב' דרכים וזמנין דמי מנינא צרישא (נדר סה:) צשצעה דרכים צודקין את הזב (יומא ג.) צשצעה ימים קודם יוה"כ (גיטין ט.) צב' דרכים שו גיטי נשים וכו' (ג):

אסור לשאת ולתת עמהם. פ"ה משום דלזיל זיום אידו ומודה לעזות כוכבים מחוך לשונו משמע ס' צ"ל אף ממקו וממכר וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת זיום איד העזות כוכבים^א עמיהם נחי דרוז אידיהם מן הקדישים הם מ"מ צבל שזבוע יום אחד^ב יש להס דלרצי ישמעאל (לקמן ו.) לעולם אסור ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג:) דעובדי כוכבים צשנ"ל לאו עובדי עזות כוכבים אלא מנהג אצותיהם צדס דהא אמר שמואל צנמ' (לקמן ז:) צגולה אינו אסור אלא יום אידס צבלד משמע הא יום אידס מיהא אסור לכן נראה^א דשרי משום אציה כדלמר צנמ' (ש"ס דף י:) צג' ר' יהודה נשיאיה דשדר ליה ההוא מינא דינרנא קסריינא זיום אידו אמר היכי איעביד לא אישקליה הוא ליה אציה מיהו אין משס ראייה גמורה דשמח לאו משום אציה לישמרי אלא היה נוטל ענה כיצד יעשה שלא יהיה לו אציה ועוד אי טעמא משום אציה תינח להלוותם ולהשאלים ולפרעם כשהעובד כוכבים חוצע חוצו אצל לשאת ולתת עמיהם דהיינו מקה וממכר מאי אציה איכא

וכי לא יוכל ישראל לומר איני צריך עמה למכור ולקנות וכן לשאול ולפרוע מה ידע העובד כוכבים שמניח משום אידו לכן נראה דטעם ההיתר משום דעכו"ם שצינו קים לן בגוייהו דלא פלחו לעזות כוכבים ומהאי טעמא שרי לקמן בפ"ג (דף סה.) רב יהודה דשדר ליה קורבנא לאצדנרנא זיום אידו אמר קים לי בגוייה דלא פלחו לעזות כוכבים וכן רבא (ס"ז) דשדר ליה קורבנא לרב שישן זיום אידו אמר קים לי בגוייה דלא פלחו לעזות כוכבים איני יש לקמון אהיא דתנא צירושלמי^א על מתני' דאסור לשאת ולתת תני צד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו אצל בעובד כוכבים שמכירו מותר מפני שהוא כמתחף ותניא הנכנס לעיר ומצאן שמחים שמח עמיהם שאינו אלא כמתחף עור לא תתן דלא אסור ליה לשאת ולתת עמהם דוקא צמידי דתקרובת ולא איירי כלל בצלקות דודאי שרי צין המעות ולתת להם מידי דתקרובת חליפי המעות ומציא ראייה מדאציעיא (לקמן דף י.) בגמרא טעמא דלשאת ולתת עמהם אי משום הרווחה פירוש^א משום שמריות ומשחקר ואזיל ומודה לעזות כוכבים או דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול וקאמר נפקא מינה דאיית ליה צהמה לדעייה וחי מיידי דלאו תקרובת אסור אמאי לא קאמר נפקא מינה למיידי דלאו תקרובת דמשום הרווחה איכא^ב אלא וודאי מיידי דלאו תקרובת שרי דלא שייכא אזיל ומודה צמקת וממכר כיון שנותן המעות חמת החפץ שהוא לוקח וגם אינו צעום כ"כ שריות צסחורה וציעא דגמרא הכי מפרש טעמא דאסור לשאת ולתת עמהם צמידי דתקרובת משום הרווחה שיהיה לו צהמות רצות צריוח אפי'^א אית ליה לדעייה נמי אסור שמחון שיהיה לו הרצה צהמות יקרי צין מן המוצנח או משום לפני עור ונפקא מינה דכי אית ליה צהמה לדעייה שרי ולפי פרי"ת אין לתמוה על מנהג העולם שאפילו אס' הי' מחזיקין אותם בעובדי עזות כוכבים ששרי אינם עושים שום תקרובת אלא צמעות וצוה לא שייך הרווחה והרצה מעות מצאים להם לאוחו דבר ומיהו נכון הוא להסתמך כצבא בעובד כוכבים ואומר הלאי מעות לשקרי^א שקורין אופר"ר אצל ר' אלחנן אמר כי גם צאוחס אופר"ר אין שום אסור כי מה שהם נוהגים אותם לגלחם ולכומרם אינו ממש לשם עזות כוכבים אלא לצורך האהחס^ב: להלוותם. פרי"ת דוקא צננס אצל צריחת שרי משום דמלטער טובא כדלמרין צקדושין (דף ג.) ליצין איניש צרתיה ולא לחיף צריחת: ולפרוע בהן. צגמרא (לקמן דף י:) פסקינן כרצי יהושע צן קרחה דמלוה על פה נפרעין מהם שהיא כמזיל מידם ויכול להיות מדפי מלוה צשטר נמי נפרעין מהם כדלמר צירושלמי^א אפי' מלוה צשטר אצדנת היא שלא כל שעה אדם זוכה לפרע מחוצו ולכן נראה לר"י דאוחה מלוה צשצטריו או אפי' אוחס שש לנו מהס חותמות שמותר לפרע מהם ואפי' הוא אצל ומודה שלעולם הוא חשיצ כמזיל מידם והא דלמר רצי יהושע צן קרחה מלוה צשטר אין נפרעין היינו כשידנו תקיפה עליהם ואפי' הכי מלוה על פה נפרעין שלא יכפור פעס אחרת והיכא דאיכא צמחון אמר צירושלמי^א דאין מלוה אצדנת צמשכון מיהו צבל ענין חשיצ כמזיל מידם צכמה פעמים אצדנת אפי' צמשכון: צ"א תני עירייהן. פרק משילין (צ"ב דף לה:) איכא חד תני משילין וחד תני משילין וכן צגהול צבתא (צ"ק דף ק"ג:) חד תני מציקין וחד תני מסיקין ולא דייק כי האי גוינא ושמא^א לא שייך לרקדק משום דאידי וואדי חד משמעות לשון הוא וכו' אכן קשיא מיהא דפרק החלילי (סוכה דף נ: וש"ס ד"ה וחד) שאוצה צשצעה^ב וכן צפ"צ דיצמות (דף י. ס'.) ראשונה ושניה דלא חד משמעות נינהו ולא דייק הכי ו"ל הכא היינו טעמא דדייק הכי משום דמסכת צריה טפי לשון עדות לפי שהוא עדות לצגוס וקשיא לי על חירון זה דמאי מקשה חו ומאין דתנא עירייהן מ"ט לא תני אצדיהן הא כבר פירשנו דהמקשה נמי היה יודע אותו טעם דלשון עדות עדיף ולי"י דהכי הקשה מאין דמי אצדיהן אמאי לא תני עירייהן דהא עירייהן ממש כתיב צבדיא צקרא אצל אצדיהן ממש לא כתיב צקרא אלא אידס ומשני צבצא עדיף פ"י לשון צצר ופר"ן א"כ מ"ט דמאין דתני עירייהן הא ודאי דצבצא עדיף: רומי

(א) גיטין דף סא.
(ב) [עפ"י רש"י וכו' סא].
(ג) ע"ב וכו' דף סז.
(ד) [לקמן] דף סז.
(ה) עירובין כ"ו וכו' ג.
(ו) ע"ב לקמן דף לו.
(ז) פסחים דף קז.
(ח) [פסחים] דף קטז.
(ט) [ע"ב] חזקוני ס"ז.
(י) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יא) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יב) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יג) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יד) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יז) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יח) ע"ב חזקוני ס"ז.
(יט) ע"ב חזקוני ס"ז.
(כ) ע"ב חזקוני ס"ז.

גזול להקב"ה, את צרכתו: וכנסת ישראל, שכשחטאנו לך וכן: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא צרכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משמית: לירבעם בן נבט. שחטא והחמיא את ישראל^(א) כך הוא מוטא ומחמיא: בזמן שעושיין רצונו. הדגן שלהם. וכשאין עושים לרצונו נוטלו ומראה להם שהוא שלו: דברים ככתבן. שלא יעסוק בדרך הרץ. הנהג בהם. עם דברי תורה: מנהג דרך ארץ. שאם תבא לידי לרץ הצריות אופן ליצטל מדברי תורה: אפשר. נחמיה אפשר לדבר: ביומי ניסן. ימי הקליר: ביומי תשרי. דריכת הגמות והצדיק: דרך טרקסמון. דרך עשרי העלר והצדיק: פני הבית. פתח כניסה וליאה: אין הפלא מתחייב במעשר. מן התורה חזל חכילת קצע חסור לחיל מדרבנן: זית אקרי. והוא ליה^(ב) צורה פרי הפרי שהפרי קרוי זית ואין זו צריחת שמים כי צדי אדם היא צריחה זו חזל גזי גפן הגפן היא העץ והענינס הם פרי הגפן: חמרא זיין. להם חשיב לקצוע לו צרכה לעלמו: ואמר רב הונא. הא דקתמי מותר צמים וצמלח ואסור צשאר לולבין ומשקין לאו צמור קונס מוזן עלי דלון מוזן אלא מהי מיני דגן חטין ושעורין וקוסמין ושצלת שעול ושיפון^(ג) אלא צמור כל הן עלי קונס וכל מילי נהי דלא חקרו מוזן מיהו מיון זיני צר ממים ומלא אלמא משחא חזין: סעיד. חשיב טפי ממזון: והכתיב ויין ישמח לבב אנוש. ויספח דקרא ולחס לצב חוש יסעד משמע חזל מן חינו אלא משמת. ומשני לאו כדקאמר רב חזל לחס יסעד ולא ישמח חזל מן סועד ומשמח: אי הכי. דזין וסעיד מוזן הוא ונגרין עליה שלם צרכות לחסורין ואין חמריין לקמן צרכין (דף ה.) כל שהוא משצבת המיניין ולא מן דגן חממיס אומרים צרכה אחת: אוזוקי מזיק. לגופיה ואין זו חכילה שטעונה צרכה דגז צרכה ואלכלת כחצי: רדשי. ללאו צר חכילה היא: השותה שמן של תרומה. צווגג: משלם את הקרן. כשאחד^(ד) מזיק את חבירו בממונו: ואין משלם חומש. דגזי חומש חכילה כתיב ואש כי יאלל קדש נשגבה (ויקרא כז) פרט למזיק: ע"י הפת. משום לפתן: ע"י אנגורון. מין מאלל הוא ונוממיס לתוכו שמן ושני צמנה^(ה) צממה מקומות: דאמר רבה בר שמואל. לא אחת הכה אלא לפרוטי לן מאי מיהו: מיה דסלקא. מים ששלקו צהן חרדיון: דכולהו

כאן לאחר ברכה א"ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן העודה בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל שגא^(א) גזול אביו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שגא^(ב) הלא הוא אביך קדך ואין אמו אלא כנסת ישראל שגא^(ג) שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים: ר' חנינא בר פפא רמי כתיב^(ד) ולקחתי דגני בעתו וגו' וכתבי^(ה) ואספת דגנך וגו'^(ה) ל"ק כאן בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שגא^(ו) לא ימוש ספר התורה הזה מפוך יכול דברים ככתבן

ל"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישנה וזורר בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שגא^(א) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שישראל עושיין רצונו של מקום נעשית על ידן שגא^(ב) ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרכי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מנייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במוזוניכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו הן נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו הן לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר אלעאי^(ג) בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גזול דרך חצרות^(ד) דרך קרפפות כדי לפטרן^(ה) מן המעשר דא"ר ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שגא^(ה) בערתי הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שגא^(ז) ואכלו בשערך ושבעו: חוץ מן היין וכר': מאי שגא יין איילמא משום דאשתני לעלייא אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלייא ולא אשתני לברכה^(ז) דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו כפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נברך נברך בורא פרי הויה פירא גופיה זית אקרי ונברך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן הנודר מן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מוזן הא כל מילי אקרי מוזן נימא תיהו תיובתא דרב ושמואל דאמרי^(ז) אין מברכין בורא מיני מוזנות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הון עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרדיה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריד פורתא סעיד וזי סעיד כלל והכתיב^(ח) ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא^(ז) חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשמח נהמא מסעיד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נברך עליה שלם ברכות לא קבעי אינשי סעודתייהו עליה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הוא קביעותא השתא מיהא^(ח) במלח דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן השמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי איילמא דקא שתי ליה (משנה^(ט)) אוזוקי מזיק ליה^(ח) דתניא השותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש ח"ה הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש^(ט) אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויה ליה פת עיקר והוא טפל ותנן^(ח) זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר את הטפלה אלא דקא שתי ליה ע"י אנגורון דאמר רבה בר שמואל^(ז) אנגורון מיה דסלקא אנגורון^(ח) מיה דכרולו

כאן לאחר ברכה. וכן צפ' כל כתבי (שגא ד קוע) חמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומולאה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לפני אדם: כזמן שישראל עושיין רצונו של מקום שגאמר^(א) ואספת דגנך ואל"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מוקמי ליה. וי"ל דמיירי דלאי עושיין רצונו חזל אין עושיין רצונו כ"כ דלכיס דלכיס גמורים^(א) ועוד י"ל דפליג ליה אחא דלקמן שגא לפרש מה צין עושים ואין עושיין והכא בעושים^(ב) ואין עושים כי הדדי (ה) ניסו: דרך טרקסמון. פירש"י^(ב) היינו דאורייתא חזל מדרבנן גס חזר קובעת כדמשמע צפ' יולא דופן (מה ד' מו): אחיה חזר שמע צמעש וכו' וכן מוכח צפ' המציא (צ"ב ד' לה).^(ב)

כאן לאחר ברכה. וכן צפ' כל כתבי (שגא ד קוע) חמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומולאה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לפני אדם: כזמן שישראל עושיין רצונו של מקום שגאמר^(א) ואספת דגנך ואל"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום מוקמי ליה. וי"ל דמיירי דלאי עושיין רצונו חזל אין עושיין רצונו כ"כ דלכיס דלכיס גמורים^(א) ועוד י"ל דפליג ליה אחא דלקמן שגא לפרש מה צין עושים ואין עושיין והכא בעושים^(ב) ואין עושים כי הדדי (ה) ניסו: דרך טרקסמון. פירש"י^(ב) היינו דאורייתא חזל מדרבנן גס חזר קובעת כדמשמע צפ' יולא דופן (מה ד' מו): אחיה חזר שמע צמעש וכו' וכן מוכח צפ' המציא (צ"ב ד' לה).^(ב)

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות וציונים

(א) בכת"י הגי' והיה ונתן ודקחתי דגני בעתו וגו' (וכ"כ הסדר הישר דפתח במקרא שבתורה, וכן כדאמר 'כאן בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום נעשית ע"י אחרים' (דק"ס): [ג] ד"ל החזו"ט (מעשרות ה, טו) תיבת "דרך חצרות" ע"כ ט"ס דיעקר הכניסה היא דרך חצרות, ובניסן פא ע"א פה ע"א מנחת סו ע"כ ליהא וכן ברמב"ם פ"ד ה"א ליתא, ע"כ. וכן בכתיב ליתא. ועיין בצ"ח שמעך בזה ומיישב הגירסא שלפנינו: [ג] נדביל לא במקום תיבת "אלא" (הנהגות מהר"ט אדלר, וכו'): בכת"י: [ד] בדפר"ט הגירסא "משחא" (ופירושו ששוחה שמן זית) ונחקר המהרש"ל, ולפי הנראה תקנו תיבת "משחא" ע"פ הר"ף דגריס ואי שתי ליה משחא וכו' ברכיו וכו': [ה] תיבת "הסך שמן וכר' ע"ד את החומש" ליתא בכתיב (ונכון הוא דאמאי צריך לאתרייה הכא ועיין אצ"ח, דק"ס): [ו] צ"ל אכסיגרון כך איתא ביומא עו. ובשבוטות כג. וכן א"י בערין (גליון): [ז] צ"ל דבתמא (רש"י) וכ"ה ברש"י שבע"י עיי"ש) וכתיב: הג' שכשוחמוציין: (ט) ד"ה פני הבית צ"ל אחר ד"ה אין הטבל: (ס) יש להוסיף והוה ליה השמן (ברכת ראש): (כ) אולי צ"ל טפי מוילן (באה"ט וכו' בכמה כתי"י ועיין צ"ח שיבאר בארוכה נוסח שלפנינו): (ז) צ"ל כשאר (וכ"ה בדפ"ד) וכתיב: (ח) במשנת ר' חייא ור"א (וע"ז): (ט) צ"ל נאמר (רש"י) והפסק הנקודה צ"ל לפני תיבת "נאמר": (י) הוכח בעושיין ועושיין ואין עושיין כי הדדי כצ"ל ופי' דלקמן מפרש מה בין עושיין ואין עושיין כל כך כסברת החוס' בחירון א' ואין עושיין כלל ואיכא בו כבות דע"כ צ"ל דס"ל הכי כיון דמיישב הני ב' פוסקים דהא קרא דועמדו זרים איירי בעושיין ומפיק מניה דאפי' אספת דגן אינם צריכים לעשות כמיש מלאכה דגן באוחו קרא ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וקרא דאספת דגנך איירי באין עושיין ע"כ פי' דאין עושיין כ"כ דאליכ קשה במאי מוקמת לקרא דולקחתי דגני אבל הכא ל"ה כ"כ א"י ס"ד דאית ליה הא סברא דלמפיק מהאי קרא דועמדו זרים אפי' מלאכה אספת דגן למה ליה להקשות נתי תירי קראי אהרדי ולקחתי דגני מואספת דגנך עדיפא מניה ה"ל להקשות קרא דולקחתי דגני אקרא דועמדו זרים דמשמע אפי' זרים יעשו בשבילן אלא דאין דלא מפיך מידי מהאי קרא כמו ר' ישמעאל וא"כ ל"ל דאיה אלא לבי מלכות אלו לאין עושיין אבל לעושיין ואין עושיין כ"כ אין לו שום ראיה לחלק ביניהם וכי הדדי נינהו ואם כן ע"כ פליגי אהרדי (גליון): [ס] נדביל פי' ר"ת (הנהגות מהר"ט אדלר) וכ"ה בחס"י הרא"ש: [ע] הגה הך "דריצא דופן" היא משנה מפורשת במס' מעשרות פ"ג מ"ה, והך "המבכיא" הוא במס' תרומות פ"ח מ"ג, ואמנם, כן הוא דרך החס"י אף שהמה משניות מפורשות כיון שסדר דריצא אין הכל רגילים בו, לכן במקום שהוכח משניות מציינין מקום להמסכת' הרגילה (צ"ח ע"ש):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

הנהגות הש"ס

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כ"ז. ע"י משונה רש"י (חלק ח"א סי' ל"ט) (ל"ט):

(א) ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם ובצמא ובחרס כל הנתן על פרול על צוארך עד השמדו אתך: (ב) ובריס כח, פתח (ג) ואמר ל'פני' ו'אלהך בערתי בקרבך מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי מצותך ולא שבחתי: (ד) ר"ת (ב' ו' ג' ה' ו' ז') כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: (דברים כ, יב) (ז) ויין ישמח לבב אנוש ולהגיל פנים משמן וקחם לבב אנוש יסעד: (ח) חזקוני ס"ז.

עלמו, ע"ז [לא] נאמר משפט לאלקים כי הוא ריבכם דייקא, בכגון זה מורה לנצות למלא פשר דבר כי א"ל להעמיד דח האמת על חילו צאנשים כאלו, ולכן כלפי שחז"ל לא חרבה ירושלי' אלא מפני שנאת הנס אמרו זכאן שלא חרבה אלא מפני שהעמידו דיניהם על ד"ת, ואלו ואלו דברי אלקי חיים כיון שהי' שנאת הנס לא הי' להם להעמיד דיניהם על דברי תורה כ"ל.

הנה כתוב [איכה ג' י"ד] הייתי שחוק לכל עמי וגו' כל היום, השביעי במרוצים הרוני לענא ואחז"ל [ברכה שס] השביעי במרוצים זביל פסח הרוני לענא זביל ע"כ, וחזנה משלוש נפשי נשיחו טובה, ואמר אבד נחתי ותחלתי מה', זאת אשיב אל לבי ע"כ ואחז"ל, ומסיים שם שיתן למכרו לחי ישבע בחרפה עד כי ישקיף ה' וירא משמים כו', והוא תמוה ואין להאריך בדקדוקי' אבל הענין הוא כך אחז"ל כי קללות צבתי"כ משה מפה הקציה אמרן לכן המה מעשים ואינם רעים כ"כ רק דינה רפיה משא"כ שבמשה תורה משה מפה עלמו אמרן לכן המה ל"ח קללות ורעות מאוד *) ולריך להבין וכי ח"ו אדונינו משה האיש שגא ישראל הו', ועוד ופי אמר דבר מפה עלמו אשר לא ליוה אחוה ה', אבל הענין ידוע כי רחמי שמים מרובים ואף כי יחטא איש לאלקים אין הקציה צא בערוניה עם צרותיו ואינו פוגע בנפשות והי' כי גם יפגע בו מזה"ד יראה נתח לו שאריה בחרץ בלתי הכריתו ישב אגוש עד דכא, לא כן כי יחטא איש לאיש והי' כי יקח נקמתו ממנו יצקש לרדפו נדבר חרב ורעב ושב וציוה ולא שב אפו ממנו ועוד ידו נטויה עד המיתו והי' כי ירחבו מתמותת מהר יחיש להחיותו להמיתו שנית, כאשר ענינו ראו ולא זכ' באלופינו אגשי ח"ק ג"ח עם המתים צמות האשה הידועה החתלק העם לאלקים רבים נפלו אל הכרים להוליה מחשבתם הרעם אל הפועל, זה משנאתה אותה שנאת חס ככובג לא די לו מיתתה כי"ח תתצוה בקצורתה עד יתנו היורשים רני כסף הרבה, ויש עשו לקנאת היורשים ולא שמעו לקולי ומרו דברי.

הנה מלנו מקום לחקור מדוע היחה זאת למרע"ה ואהבן כי לא נתעסקו עמו ישראל כי אם הקציה בעלמו לכבודו, בודאי הוא דבר גדול אשרי הזוכה, אמנם לפי דרכינו ע"ד הלכה נאמר כך, דאיחא זילקוט פי חקת צפי ותמת מרים שנחננסו אז כל ישראל וצאו למשה ואהרן והם עסקו בקבורת מרים, אמר משה אהבן אחי מדוע ישראל מתננסים וצאנים, אמר לו אהבן הלא ג"ח הם בני ג"ח צאו לגמול הסד עם אחותינו, אמר לו אחי אי אחת מבחין בין כינום של תקנה לכינום של תקלה כי אם היה כינום של תקנה היה לריך לצוא שרי אלפים שרי מאות בראשם אב"י: שוכנכו כנס בערוביציא חין זה כי"ח כינום של תקלה, מיד וירצ העם עם משה תנה לנו מים יעו"ש כי שמרתי הענין ולא המילות, והענין לפע"ד כך, דאחר שמתה מרים לא ראו ישראל להתעסק בקבורתה כלל עד שיחזיר להם הבאר תחלה, ויש לדגוס זה נכף זכות כי אעפ"י שהאמינו צה' ובעתו ציטעתו מ"מ ראו לג"ח עם מרים שיהיה הבאר נקרא על שמה ועוגם אף אחר מיתתה, כי ע"י שימנעו להתעסק עמה וע"י"י יהיה מוכרה להחזיר הבאר נמלא שהיה גרמה בדבר ועל שמה יקרא ולא גרע ממי שאלבד לו דינר ומלאו עמי ומתפרנס ממנו [ספרי

ולא חור, וא"כ למה לרשע להחפול שיצנה בהמ"ק וידי דמים מלאו' ויום הכוא יכה' בוער בחגור צאש בוערת ולדיקים יראו נקמתם וישמתו, ומה זה נמי מחפול ותן חלקו בחורתך ואין לו חלק ונחלה בחורה ובחכמה כי מלעז בחכמים ומחשבת צנזיאים, אלא מרוב עזות מלחו כחושבה אומר לדיק אני וחק מפשע, ולא עוד אלא כשעומד על פתחו של גיהנם עומד במרדו לומר לדיק אני ומלפה לישועה, והנה צדיק הגמור בהיפך כל זה כי הלא עוב יום בחיורו שהוא עוסק בחורה מכל משכנות יעקב ומה לו להחפול על בנין בהמ"ק וכי לאכול מפריו ולשצוע מעוצו הוא לריך, ומה זה ותן חלקו בחורתך הלא קבל מלא עומכו והשיג כפלים נתושיה, אלא שמרוב ענותותו אפ"י בעמדו בפתחו של ג"ע נפשו חרד אולי לא השלים חקו וחרדת ריב"ז יוכיח, [כברכות כ"ח:], וזהו עז פנים לגיהנם כשעו פנים עומד אלל פתחו של גיהנם ובשת פנים כשעומד כבר אלל ג"ע שניהם מחפלים עדיין שיצנה בהמ"ק ותן חלקו בחורתך.

ועוד זה שלישי והוא אהבת איש את רעהו לכוותם דבקים זה בזה כלם אהבים כלם ברורים, לא כמו האנשים אשר כנ היום כז' ושוד ירבו ולא די להם פרוד לבתם וזן שחוע לשונם כל היום אלא גם צבית אלקינו מקדש מעט שם ידברו איש את רעהו ובקרבו ישים ארצו, ואפ"י דברי מלכה החמירו והחירו מלדבר צבתי"כ ואף כי דברי מחלה לב כאלו, וא"י במסרה גדר ג', ארתי גדר ולא אעבור [איוב י"ע ח'], גדר בעדי ולא אלא [איכה ג' ז'], גדר דרכי בגזית [שם ג' ע"י], והענין הוא כי אלו רואים כמה גדלים וסיוגים עשו חז"ל לתורה משמרת למשמרת ועוד אנו מוסיפין תקנות וגדרים בכל דור ודור עד שממט א"ל להגיע צאיסור תורה ח"ו, ואפ"י סתום ותתום קץ הפלאתי, משא"כ חורבן בית א' שאעפ"י שלא הי' נצבס שלם כ"כ ולא שמרו התורה במקלח כמו שאנו שומרים ואיש קל נאלו, אבל האמת הכל מעטם כ"ל, כי בית שני נחרב בעין שנאת חס [כיומא ע' ע"כ] ושערי אונאה לא נעטלו לכן נעטלו שערי חפלה גם כי אעק ואשוע שחם הפלתי, והנה ידוע דכתי' [שמות כ' כ"ב] לא חצנה אהבן גזית כי חרדך הנפה עלי' ותחללי, ופירש"י כי המוצה נתקן לשום שלום בעולם וחרב גורם מריבה לכן לא יצנה גזית שנתקן בצרול, והי"נ צבתי"כ שהוא לנו במקום המוצה אינו צדין שיצואו שמה בעלי ריב וקטטה, וזהו ארתי גדר ולא אעבור, כ"כ גדלים וסיוגים עשיתי לתורה שנה אעבור שום עזירה, ואפ"י גדר בעדי ולא אלא מהרה מגות, וזה כמתקן גדר דרכי בגזית, המחלוקת מסה ומריבה כנמשל לגזית ע"י"ז גדר דרכי שחם שערי חפלה.

ונעתיק מזה אל הענין השלישי שאמר מרע"ה וריבכם כמשמעו, אחז"ל [צ"מ ל':] לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דיניהם על דין תורה, והלא דבר הוא וכי אסור לשפוע דין תורה כאשר ליונו ה' אלקינו, אבל הענין הוא כך כי כתי' [דברים א' י"ז] המשפט לאלקים הוא, כי הוא ית' צנה יסודו צדינו לפי מה שירד בחכמתו לדעה עם הקדוש הוה צהיחם עושי ליונו ית' לכן צנה יסודו על איזה כללים כגון חוקה אין אדם מעזו צפני בע"ח, חוקה אין אדם חוצה לא"כ יק, לו, וכללו הרבה, וכל כהאי גוגא מורה שלא לפשר כי"ח יקוב הדין את הכה, אך עתה בעו"ה נתקלקלו הדורות וגברה שנאת חס ורבה המשטמה וגדלה הקנאה וכל אשר רואה פריטט של חצירו כאלו שללו ממנו והוא ראו לכה' יותר מחצירו, וע"י"ז מתיר לעלמו גזילות וחבלות ולהעזי נגד חצירו ולהצוע אעפ"י שאין לו והכל ציושר ודת תורת

(*) ב"ב פ"ח ה' וערמב"ן ויקרא כ"ו ס"ז, ובי"כ המהרש"א בב"ב בשם הוהר, דתיבחה שבת"כ על בית ראשון, ושבת"ה תורה על בית שני שהיו כיתורים שלא עלו עשרת השבטים וגם לא כל הלויים ולפי שנאמרו בלשון יחיד היוצרך משה לאמרן ע"ש.

28/06/2018

לו ר' אלעזר וגם הוא חזר והשיב לו, אבל להבנה זו הרואה את ר"ל מדבר בשוק עם מי שהוא היה עליו להתעניין מי הוא הפותח בשיחה, אם אותו האלמוני היה הפותח אין כבר הוכחה על ישרו מן העובדה שריש לקיש דובר עמו, הואיל שאפשר שהיתה זו רק תשובה מפני הכבוד ושוב אין אדם יודע אם לתת לו עיסקא בלא סהדי, ואם הוזקק להבדל זה רק מאשר מצאו כי כן דיבר ר"ל עם ר"א הלא אפשר לחלק בין ויכוח פנימי בתוך כותלי בית המדרש לבין שיחה פומבית בשוק, והיי בזבחים שם מבואר רמי ר"ל על מעוהי בי מדרשא ומקשי, מובן כי בישיבה שומעים ומשיבים לכל מי שמשתתף בווכוח, בעוד שהזוהרות שלא לדבר עם כל אדם הרי הדגישו שאין לזוהר רק בשוק, ואך מאן דמשתעי ריש לקיש בהדיה בשוק יהבו ליה עיסקא בלא סהדי, וגם הן מלבד שמצינו עוד ויכוחים ביניהם וגם בענינים פרטיים ור"ל סמך על הערכת ר"א (ראה בבא קמא ק' ע"א) מזור מאד לחשוב שלכן לא אשתעי ר"ל בהדיה דר' אלעזר משום דמאן דמשתעי בהדיה דר"ל בשוק יהבו ליה עיסקא בלא סהדי, כאלו לא החזיק ר"ל את חבירו הגדול כאיש אמונים, והיה לו לחשוש שיוכל אדם לבוא לידי מכשול ע"י שיתן מכספו לר"א בלי עדים ולבסוף יכפור בו, ומשום כך נמנע מלדבר עמו בשוק, היעלה זה על הדעת, האם כך דרכם של רבתינו עמודי התורה?

הפתרון לחידה זו הראיתי (במחברת „עוללות" אות ג) על המסופר בבבא מציעא ע"ה ב אר"י א"ר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, וריש לקיש אומר גורם קללה לעצמו שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, הדגיש ריש לקיש שגורם קללה לעצמו במה שמדבר קשות על צדיק, בעוד שאדם המנצל הזדמנות שחבירו נתן לו בלי עדים כדי לכפור במלוה הרי אינו צדיק כלל וכלל, עליו הרי הכתוב אומר ליה רשע ולא ישלם, והמדבר עליו אינו בכלל הקללה של תאלמנה שפתי שקר, אמנם סיימו שם: אמרו ליה רבנן לרב אשי קא מקיים רבינא כל מה דאמור רבנן, שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא, לישדר לן מר עשרה זוזי דאיתרמי לי קטינא דארעא למזבן, שלח ליה: ניתי מר סהדי ונכתב כתבא, שלח ליה: אפילו אנא נמי?, שלח ליה: כל שכן מר דטריד בגירסיה משתלי וגורם קללה לעצמו, והנה יוספר בירושלמי ברכות פ"ה ה"א ריש לקיש מיהגו באורייתא סגין (מפני עסקי בתורה בעיון רב) הוה נפק ליה לבר מתחומא דשבתא והוא לא ידע (יצא פעם בשבת חוץ לתחום מבלי שהרגיש כיון אשר מדי הלכו היה שקוע בהרהורי תורה) לקיים מה שנאמר באהבתה תשגה תמיד, ע"י אהבת תורה יבא פעם לידי שגגה, וגברא בגברא ידע, הכיר ריש לקיש היטב את חבירו עמיתו ר' אלעזר דידן שאותו נקטו לדוגמא באמרם בעירובין נ"ד ב: באהבתה תשגה תמיד כגון ר' אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של צפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של צפורי, והנה אם היה אדם רואה את ריש לקיש מדבר עם ר' אלעזר בשוק הלא היה מתווקן בצדק לאיש אמונים, שיכולים להפקיד בידו ולהלוות לו, והוא דמשכא ליה שמעתתא וטריד בגירסיה לפעמים אשתלי וכבוא זמן הפרעון יוכל לומר באמונה איני יודע אם נתחייבתי לך, איני זוכר אם נתת לי דבר מה, ואז יבוא המפקיד או המלוה לדבר עתק על צדיק, ולכן נזהר ריש לקיש מלדבר גם עמו בשוק בכדי שלא יפקידו בידו אך כד נייתי סהדי ונכתב כתבא.

תו"ר ד"ה לא הוה משתעי ר"ל בהדיה, כלומר לא היה פותח לדבר עמו בשום מילתא דבדיחותא כו', ע' פסחים ק"ז ב דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, וע' שמונה פרקים להרמב"ם ספ"ה ובהגהות הגר"ב שם, ובס' מגן אבות לרשב"ץ אבות פ"ג מ"ג, ו' ע"ב, תירס פליגי בה ר' סימאי ורבנן כו' ח"א זו בית תריקו, וח"א זו פרס, בס' שם עולם אות נ"ה הבאתי מירושלמי מגילה פ"א ה"ט שמפורש תירס ר' סימון אומר פרס ורבנן אמרו תרקא.

(שהרג איש) בכמה (דיינינן ליה), למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה כו' (שנידן בסנהדרין גדולה של ע"א) או כו'.
שם בתוס', אלא שלא מצאך בעל הפול — עמש"כ בס' לחקר שמות וכנויים בתלמוד מחקר ט (ע' מד—מה).
 זה הדבר אשר צוה ה' אפילו דיבור מעכב, ע' בבא מציעא ע"ה ב נשך כל דבר אשר ישיר, אפילו דיבור כו', וע' בס' מרגליות הים סנהדרין מ"א אות ב מדוכתי טובי.
כיצד הליבשן כו' פליגי בה בני ר' חייא ור' יוחנן ח"א אהרן ואח"כ בני, וח"א אהרן ובניו בכת אחת כו', בס' שם עולם הבאתי מס' אור חדש עה"ת (שע"ס כתנות אור, מאורי אש) פ' תצוה שהוכיח דר' יוחנן הוא שאמר אהרן ובניו בכת אחת עיי"ש.
 ו' ע"א, תוס' ישנים ד"ה מכיתו למה פירש כו' פי' ר"ש ילך לביתו אחר תמיד של בין הערבים וישמש מטתו ויטבול שעה אחת קודם שקיעת החמה כו' — עמש"כ בס' נפש חיה ס' ר"פ באריכות. (ע"ב, תורה אלא שחמור ממנו בוטל נדה, תימה לי דטמא מת נמי חמור מבוטל נדה כו', יעוין בתוס' יו"ט זבים פ"ב מ"א, ו' ע"ב, תמיד על מצחו מי משכחת לה מי לא בעי מיעל לבה"ב כו', עמש"כ במקור חסד לס' חסידים ס' קנ"ז אות ז.
 ח' ע"ב, שזה פרישתו לקדושה כו' וזה פרישתו לטהרה כו', ע' עבודה זרה כ' ע"ב טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות לידי ענות, ענה לידי יראת חטא, ויראת חטא לידי קדושה, נמצא שקדושה היא מעלה גדולה מטהרה, אמנם יעוין מה שהבאתי בס' שערי זהר לויקרא רבא פ"ב ואכמ"ל.
ומתוך שנותנים עליו ממון כו', ע' תוס' יבמות ס"א א ד"ה עיילי ליה.
 ט' ע"א, ת"י ד"ה ר' יוחנן כן תורתא, כפסיקתא מפרש שנתגיייר ע"י פרה, אך שם כתוב ר' יהודה בן תורתא, לפנינו בפסיקתא ר' יוחנן, ויעוין בפ' חלק, מד"ר איכה פס' בלע, שמו"ר פ"א חזית פ"ז ובירושלמי תענית פ"ד מר' יוחנן בן תורתא (ויעוין במד"ר שה"ש פס' וחכך כיון הטוב אמר ר' יוחנן בן תורתא אע"פ שמת שפתותיו רוחשות עליו בקבר כו', אולם בהגהותי רשמתי שם עה"ג שצ"ל אמר ר' יוחנן בן תורה אע"פ שמת שפתותיו רוחשות כו' עיין בפתיחתי לס' שם עולם פרק ג), אולם מצינו כמו כן רב הונא בר תרתא חולין קכ"ז א, ר' חנינא בר תרתא בירושלמי ברכות ספ"ג, פאה פ"ג ה"ז, תרומות ספ"ו וקדושין פ"א ה"ב, (ומזה לנדירים נ"ז ב, ומנחות מ"ח א עיי"ש), וכן אבא יוסי התרתא בכ"ר פל"ד, וטעם זה לא יתאים לכולם, ובס' קב בשמים אות ל"ג כתבתי שהמה היו בני העיר ביתר שנקראת בית תר ע' איכה רבתי פס' בלע, ועליה נתכנו בני ביתר הנודעים (וע' תוס' מנחות ס"ה סע"ב תוד"ה ריב"ב ובס' תורת האדם להרמב"ן ר"י בן תימא), וכן ר' יוחנן בן בתירא, ר' שמעון בן בתירא ועוד, והרווחנו בזה להבין מ"ש בעבודה זרה כ"ו א רב מנשה הוה אזיל לבי תורתא פגעו ביה גבוי א"ל לאן קאזלית, א"ל לפומבדיתא, כי מטאי לבי תורתא פריש, א"ל תלמידא דיהודה רמאי את, אמר להו ידעיתו ליה כו', אשר לכאורה יפלא מהיכן ידעו שהוא תלמידו של ר' יהודה, ומי הוא ר' יהודה זה, והמענין ביותר למה כנוהו „רמאי" ולהאמור יובן לאשר רב מנשה הלך לביתר מקומו של ר' יהודה בן בתירא לפניו אחרי שובו מנציבין ע' ספרי פ' ראה, לכן כאשר ראו הפוחזים שר' מנשה בפקחותו הוליך אותם שולל הזכירו מאורע דומה מבן העיר ההיא כמבואר בפסחים ג' ע"ב מאליה מי קא ספו לך כו'.
 ע"ב, אר"א בת קול כו' נסתלקה רוח"ק מישראל ועדיין היו משתמשין בכת קול, יעוין בפרקי גלויים שבראש ס' שו"ת מן השמיים לר"י ממרויש שם הגהותי בסוף המבוא פרק בת קול.
ומה ר' אלעזר דמרא דארעא דישראל הוא ולא הוה משתעי ריש לקיש בהדיה, דמאן דמשתעי בהדיה דר"ל בשוקא יהבו ליה עיסקא בלא סהדי כו', בתוס' פ"י לא היה מתחיל לדבר עמו אבל כשר' אלעזר היה מתחיל לדבר עם ריש לקיש היה משיב לו כדאשכחן בפ"ק דזבחים גבי רמי ריש לקיש על מעוהי ומקשה אם כו' שהשיב

דָּשֶׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לְהוֹן: כֹּה וַחֲזָא נַח בְּתֵר טוֹבְעָנָא תִּלְתּ מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין: כֹּס וְהוּ
 כָּל יוֹמֵי נַח תִּשְׁעֵ מָאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין וּמִית: א אֲלִין תּוֹלְדַת בְּנֵי דְנַח וְאִיתִּילִידוּ לְהוֹן
 בְּנֵין בְּתֵר טוֹבְעָנָא: ג בְּנֵי דִיפַת גּוֹמֵר וְשׁוֹם אַפְרָכִי וְהוֹן אַפְרָקִי וְגֵרְמָנִי
 וּמְדִי וַיִּזְוּ וַתּוֹבֵל וּמִשְׁדָּ וַתִּירֶס וְשׁוֹם
 אַפְרָכִי וְהוֹן אַפְרָקִי וְגֵרְמָנִי וַתְּמַדִּי וּמְקַדְוִנְיָא וַיִּתְנִיָא וְאוּסְיָא וַתְרָקִי: ג וּבְנֵי דְגּוֹמֵר
 אֲשָׁפְנוּ וְרִפַּת וַתּוֹגְרָמָא: ד וּבְנֵי דִיּוֹן אֱלִישָׁה ג וּבְנֵי דְגּוֹמֵר וְשׁוֹם אַפְרָכִי וְהוֹן אֲסִיָא וּפְרָבְנָן וּבְרָבְרִיאָה:

פ"י יונתן

(ב) ושום אפרכיותהון. פ"י שם מדינותיהם אפרקי וכו' כולן שם מדינות הם כלאהם נפ"ק דיומא ונחמלמוד ירושלמי פ"ק דמגלה:

רמב"ן

וברך תחלה אלהי שם, הודיעו כי יהיה שם עובד האלהים, וכנען יהיה עובד לו. ו"למו" ירמוז לזרעו של שם שהם רבים. ויתכן שיהיה "למו" תוור גם לאחיו הנזכרים. וחזר וברך יפת בהרחבת הגבול, ושם בשכון האלהים באהליו, ושיהיה כנען עבד למו לשניהם. והנה העבד כנען לשם שני פעמים, רמז כי הוא ינחל ארצו וכל אשר לו, כי מה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח:):
 ונכתבה זאת הפרשה להודיע כי בחטאו היה כנען עבד עולם וזכה אברהם בארצו. ונכתב ענין היין בנח כי יש בו אזהרה ממנו יותר מפרשת נזירות, כי הצדיק תמים אשר צדקו הציל כל העולם, גם

אותו החטיא היין והביא אותו לידי בזיון וקללת זרעו:
 א. וטעם ויולדו להם בנים אחר המבול. לרמוז כי אף על פי שהיו ראויים לבנים קודם המבול, כי דרך הדורות ההם להוליד כבני ששים, אלו לא נולדו להם גם למאה רק אחר המבול, כי כבש השם את מעיינם שלא יולידו ויאבדו במבול, או שיצטרך להציל רבים בתיבה. וכן עשה לכל המשפחה הזאת, כי למך נתאחר בתולדות נח יותר מכפלים באבותיו, ונח הרבה מאד. וכבר הוזכר זה בפירוש רש"י (לעיל ה לב) מבראשית רבה (כו ב):
 ב. בני יפת גומר. החל ממנו כי הוא הבכור. ונתן

ספורנו

(כו) באה"י שם. שילה נוב וגבעון (ס"א בתי מדרשות) בלעדי בית הבחירה: עבד למו. שנית לשם וליפת גם קודם ימי המקדש:

דעת זקנים

לפרע מנניו ולנזותם דכמיז אה שני מנרים ואת גלות כוש נערים וחקים יחדיו ערום ויחף ומשופי שם ערות מנרים שהוא יולין אופן

כלי יקר

מבקש ככר לחם ואינו מוצא כו'. ומה שאמר עבד עבדים יהיה לאחיו ואח"כ חזר שנית ואמר ויהי כנען עבד למו ולא הזכיר עבד עבדים. נראה לפרש שעבד עבדים יהיה לאחיו היינו שכנען יהיה עבד עבדים של

מנחת שי

(כט) ויהי כל ימי נח. חזינא לרבוותא דהך חיבותא פלוגתא ושקלא וטריא רבתי ונוסחי נמי ומסורתא מתחלפן בה טובא ואנן כתבינן מאן דסבירא לן ומאן דאשכחנא בספרי דאורייתא עתיקי ודוקני דחזי לן למיסמך עלייהו. בספרי אשכנו וערבאי כתוב ויהיו כל ימי נח ובגליוניהם כתוב כלשון הזה. כאן מטעים הנקדנים ומוסרים חל"ן סימן ר"ל חנוך למך נח. וטעות הוא בידם כי טחו עיניהם מראות בחומש יריחו ובספרים כ"י ח"ל סימן ר"ל שבחנוך ולמך כתוב ויהי כל ימי ועל נח כתוב ויהיו כל ימי עד שיבא אליהו ע"כ והרמ"ה ז"ל הביא בתחלת מסורת ויהיו כל ימי ז' בענין כמו שנרפסה בפ' בראשית ובתור הכי כתב כל ויהיו. ויהי בענין ימי פליגין בהון נוסחי ומסורת אית דמסירין ויהי בענין ימי תריין וסימן חנוך למך ח"ל סימן מכלל דשאר ויהיו כתיב ונח ככלל ואית דכתיב ויהי כל ימי נח ומסרין בהון תלחא חנוך למך נח וסימן חל"ן ושאר ויהיו כתיב וסימן ויהי כל ימי חנוך ויהי כל ימי למך ויהי כל ימי נח עכ"ל. ולפום מאי דחזי לי בדעת הרמ"ה ז"ל שהביא המחלוקת ולא הכריע נראה דסמך אמסורה קמייתא דכתב מעיקרא מן ז' ויהיו בלא פלוגתא והיא מסייעה למ"ד חל"ן סימן דאי דנח ויהיו הוה להו ח' גם בעל א"ת הכריע מסבא דנפשיה. ובמקצת ראיות דכתוב ויהי והעיד שכן הוא בהללי ובכל ס"ס ומסורתיהם ובס' עזרא ושכן כתב הרמ"ה ז"ל בס"ת שלו כפי מה שהעידו חכמי בורגוש. וראיתי ג"כ לבעל מנחת כהן שכתב בפ' בראשית דכברים האלה ויהי כל ימי ג' וסימן ויהי כל ימי חנוך ויהי כל ימי למך ויהי כל ימי נח ונמסר עליו ויהי ג' דמטעין ביה ספרי. וסימן כל ימי נח כל ימי למך כל ימי חנוך: (ב) ותב"ש. בשם ס' ירושלמי כתוב ותובל אך בכל הספרים חסר וא"ו ובשלש נקודות וכ"כ הרמ"ה ז"ל את תובל קין מלא וא"ו כתיב ודכותא ואחות תובל קין ומס' עליה ד' מלאים ולא מסיימי ולפום נוסחי דיקי לא אשכחן באורייתא מלאים לבד מהליך תרי וחד חסר ויין ותבל דבני יפת דכולהו נוסחי דאתו לידן חסר וא"ו כתיב: (ג) ותגרמה. חסר וכן הוא בהללי ובמסורת וכן כתב הרמ"ה ז"ל:

סגרת המדרש. מ"מ מה שכתב שר"ע היה נושא כליו ור"ע היכה מייחי לה:
פי"ב ב אין בין העוה"ו לימות המשיח וכו'. מימלא דשמואל בפרק חלק (דף 97 ע"א); ואינו בא לא לשמא וכו'. בסוף עדיית אפילונו נחלי אס אלוהו בא לטמא ולטורח לרחק ולקרב או לא יפסק רבינו כחכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם:
אמרו חכמים תיפתח רוחם של מחשבי קציה. כך אמרו בפרק חלק (דף 97 ע"א):
ג ובני לוי משהו תחלה וכו'. פ"ו יוחסין (דף ע"א). מימלא רבני חמא בר מינה: הרי הוא אומר ויאמר התרשתא וכו'. בתוספתא דפ"ק דמכות אמרו עד עמוד כהן לאוריס ולמונים כלום שאומר לחניו עד שיפוע משיח:

מקונן מהמדרשות והמכתובים ודברים מקובלים מפי סופרים ומפי ספרים:
פי"ב א אל יעלה על לב וכו'. השיג הראב"ד ז"ל והלא כתוב בצורה והשגתי היה רעה מן הארץ ע"כ. ואין זו השגה, כמו ששאר המכתובים משל גם זה משל על אומה רעה כמו שדרשו על חיה רעה אכלתהו. אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשיטא בדרך ישראל כדכתיב לא ידעו ולא ישמיעו כלל הר קדשי כי מלאה הארץ. הארץ הידועה, וכן והשגתי היה רעה מן הארץ, אבל בשאר אלוהי עולם כמנהגו נוהג והכמויים הם משל שכן כתוב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה וכו"ל יתקיים הפסוק והשמל, וברוך יודע האמת. וגם רבינו לא גמר אומר שהמכותים הם משל למה שכתב הוא אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים:
ב אמרו חכמים וכו'. שמואל אמרה בק"פ אין עומדין: יעמוד נביא לישראל וכו'. דכתיב לפני בוא יום ה הגדול והגורל והשיב לב אבות וכו'. ואני סובר שהוא יסמון סמוכים בא"י כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש: יש מן החכמים וכו'. כיון שאין דברים אלו נענין הלכה ולא לקיים עיקר מן העיקרים אין ראוי לדקדק בהם וכו' כאשר האריך רבינו אלא אם יממהמה מכה לו כי בוא יבא לא יחמר והוא יגלה הדברים הנסתרים:
ג בימי מלך המשיח וכו'. פרק עשרה ויחסין משפחה משפחה שנטמעה נטמעה וא"כ קרא דכתיב ואלא מלך גלויים וכהנים מיידי לפי שאין לויים עולים לדוכן ולא כהנים לעבודה אלא מיוחסים:
ד לא נתאוו החכמים והנביאים וכו'. כבר האריך רבינו ביפלא בזה בהלכות משנה פרק טשי"ו:

סליקו הלכות שופטים בס"ד
א אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו ואלא עולם כמנהגו נוהג. וזה שנאמר בישעיה וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ורביץ משל וחידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר. שנאמר זאב ערבות ישדרם ונמר שוקד על עריהם. ויחזרו כולם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המותר בנחת עם ישראל. שנאמר ואריה כבקר יאכל תבן. וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל. ומה ענין רמזו בהן: **ב** אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד. וראה מפשוטן של דברי הנביאים. שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג. ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם. שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו וגו'. ואינו בא לא לטמא הטהור. ולא לטהר הטמא. ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות. ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין. אלא לשום שלום בעולם. שנאמר והשיב לב אבות על בנים. ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומין הן אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו. אלא לפי הכרע הפסוקים. ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סודר הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות. ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן. ולא ישמם עיקר. שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין. אמרו חכמים תפה רוחם של מחשבי הקצים. אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו: **ג** בימי המלך המשיח. כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל. יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו. שנאמר וישב מצרף ומטהר וגו'. ובני לוי מטהר תחילה ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי. ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל. הרי הוא אומר ויאמר התרשתא להם וגו' עד עמוד כהן לאוריס ולמונים. הנה למדת שברוח הקודש מייחסין המוחזקין ומודיעין המיוחסים. ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם. שמודיע שזה משבט פלוני זה משבט פלוני. אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר זה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה: **ד** לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח

פי"ב ב אינו בא לא לשמא וכו'. בסוף עדיית אפילונו נחלי אס אלוהו בא לטמא ולטורח לרחק ולקרב או לא יפסק רבינו כחכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם:
אמרו חכמים תיפתח רוחם של מחשבי קציה. כך אמרו בפרק חלק (דף 97 ע"א):
ג ובני לוי משהו תחלה וכו'. פ"ו יוחסין (דף ע"א). מימלא רבני חמא בר מינה: הרי הוא אומר ויאמר התרשתא וכו'. בתוספתא דפ"ק דמכות אמרו עד עמוד כהן לאוריס ולמונים כלום שאומר לחניו עד שיפוע משיח:

פ"ה ביאר בו מלחמת הרשות ומלחמת מלוא והחילוקים אשר ביניהם. ולמחמת אה וכו' עמלק. וכלל בו המקום שאסור לדור בו והוא מגרים וכל גבולה וכלל בו שאסור לגאם מא"י אלא ממוך דוחק גדול ושכר הדך זה וכתב זה אחר מה שכתב ומותר לשכון בכל העולם: פ"ו ביאר בו ענין וקראת אליה לשלום והחילוק שיש בין שבעה עממים לשאר גוים. ויריך שיקבלו עליהם מק ועבדות ושבע מלות בני נח. וכלל בו שלש אגרות ששלת יהושע. ודין עמון ומואב. וענין לא תשחית את ענה. ואיזה אילן מותר לקטף ואיזה אסור. וענין על עבירות של עכו"ם ואפילו בשבת. ומת מלוא קנה מקומו. ומלות יד תהיה לך ויחד תהיה לך שכל זה תלוי במלחמה וכל ישראל מלוינים בהם: פ"ו ביאר המלכות שהן על כהן משות מלחמה ומה שמשיע את העם ומי משמיעם והדברים אשר משמיע השוטר. והאנשים החוזרים מעורכי המלחמה מה הם עושים. ומלות נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכלל בו עונש הירח במלחמה ולא ימך את לבב אחיו: פ"ח ביאר בו חלוצי אבא כמה הם מותרין. ודין אשה יפת חצר שאינה מותרת אלא לחלוצי אבא ואפילו כהן מותר בה. וכלל בה שאין כוונתן להם צרות עד שיקבלו עליהם שבע מלות צ"ו. והמקומין הרי הוא מחסדי אומות העולם: פ"ח נמשך אחר הקודם לו לנאר שבע מלות צ"ו ומהו חייב ועל איזה דרך חייב. וכלל כולן בזה הפרק על הסדר והדברים שיש חילוק בינם לבין ישראל. וחסם הפרק שחייבים להשיב דינים: פ"ח נמשך אחר הקודם לו לנאר דיני שנגזר ומוסרין שלהם ואם נגמרינו ודלה לחזור אין שומעין לו ואם עבד עבירה ונגמרינו מה דינו. וכלל בו הדברים האסורים לצ"ח אבל אין נהרגין עליהן. ואם נדנין אותם בדנינו או בדנינו: פ"ח ביאר בו ענין מלך המשיח וכן הפרק הבא אחריו. ואיחר אותם לפי שהם באחרית

וענין אותו אשר עמד אחריו הוגד בספרים החילונים להודיע חתלמו וסופו ושאר ביאורים במקראות הנאים בנפשות כפי הסברות והדעות המקובלות לכל אחד ממנו:
פי"ב א אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם כו' עד משלים:
בתב הראב"ד ז"ל והלא כתוב בצורה והשגתי היה רעה מן הארץ עכ"ל: ואני אומר אילו בלתי להקשות היה לנו להקשות מיהוך לוי דהא כתיב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ומעתה קרא ומשל עמי למה לי אלא סברות הן ואין משיבין עליהן וכבר כתב ר"מ ז"ל בזה הפרק שאין הדברים מקובלים ולא יודע צירוף עד שיבאו במהרה בימינו ומכל מקום כמה שהקשה הראב"ד ז"ל יש לומר דמה רעה משל על אומה רעה וכמו שדרשו ז"ל מיה רעה אכלתהו על אשת

סליק ספר שופטים ובו נשלם חבור מגדל עון אשר חבר הרב הגדול רבי שם טוב ב"ר אברהם זלה"ה בן גאון ספרדי וצ"ל.

(א) פאה פקח מ"ג, (ב) פקחים דף קנ"ג קנ"ה, (ג) פאה פ"ח מ"ו כ"ב ט"ו, (ד) דף קט"ז (ה) קידושין י"ב, (ו) ישעיהו ר' י"ג, (ז) עירן רש"י לעיל סט: ד"ה במעלי (ח) פ"ק דהענית סה"ד.

תורה אור השלם

(א) ואמר משה אכלהו היום כי שבת היום לך יום טוב... (ב) הנה אנכי שלח לך את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול... (ג) יום עברה היום ההוא יום צרה ומוצקת יום שאה ומושאיה יום חשד ואפקלה יום ענן וצער... (ד) והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על ארצו ישראל נאם אדני אלהים תעלה חמתי באפי... (ה) אז תתענג על יין ותרבה חמתי על פתי ארץ והתבולתתי בחלת יעקב אבדי כי פי ה' דבר... (ו) יום נתינת חמתי באפי... (ז) יום עברה היום ההוא ביום בוא גוג על ארצו ישראל נאם אדני אלהים תעלה חמתי באפי... (ח) אז תתענג על יין ותרבה חמתי על פתי ארץ והתבולתתי בחלת יעקב אבדי כי פי ה' דבר... (ט) יום נתינת חמתי באפי... (י) יום עברה היום ההוא ביום בוא גוג על ארצו ישראל נאם אדני אלהים תעלה חמתי באפי...

הנהרות וציונים

(א) ג' סעודות (כ"ה ברשי"ג) (ב) נראה דרש"ך קודם דבור הקודם: [ג] אולי ציל מו"ן י"ג, ועיין ש"ת אגרות משה חיד"ד א"ט קמ"ז [ד] צ"ל בא קטיגוריא (מהרש"ל) ובכ"י הג"ג בא כ"ב קטיגוריא: (ה) יום נתינת חמתי באפי... (ו) יום עברה היום ההוא ביום בוא גוג על ארצו ישראל נאם אדני אלהים תעלה חמתי באפי...

ליקוטי רש"י

תמחו. מאלל למס ומיני מאלל שגויין חלקן (פסחים י"ג). מאלל שגויין מנעלי חמים חלקן לעניים ככל יום (כ"ב לח). מכבר בפונדיון. ככל הלכות בפונדיון שלוקחין ארבע סאין חמין כסלע ומגיע לפונדיון ח"ב קב שהסלע מ"ח פונדיון וארבע סאין מ"ח חמין קצין והסעודי שהוא עומן ואופס ומוכר בסוק משמכר מנהל הרי עומן ככר של רובע הקב בפונדיון. פ"ן. גלילה פרנסת צינה. רכ"י לניה. כי סדיא. כי לחת מלאשטמוי (כ"ב ט.). לנדון שקיפין פלגרי"ש ועשרין לקפלין תמחו במקום הכר או הכסת ולקפין קמ"ז. חב"ז ש"ך משיח. גורלו לישא אחריני חנלו פסחים ומגלס שהיו צימו מחיל העונדי כוכבים (סנהדרין צ"ח.). דפני בוא יום וגו'. לפני בואת בן דוד יבא אליהו לשבר (עירובין ס"ג.).

כל כתבי פרק ששה עשר שבת

קית.

עין משפט נר מצוה

א מ"י פ"ט מהלכות תמחו עניי חלכה יג סמג עשין קצב טור ש"ע י"ד סימן כ"ג סעיף א: א ב מ"י פ"ל מהלכות שבת חלכה ח סמג עשין ל טו"ש"ע א"ח ס"י רמב"ם ב ג מ"י פ"ו מהלכות מ"ע חלכה ח סמג עשין עשין קצב טו"ש"ע י"ד סימן כ"ג סעיף ד: א ג מ"י פ"ג מהלכות שבת חלכה ח סמג עשין כה טו"ש"ע א"ח סימן כה סעיף א: א ג מ"י פ"ל מהלכות שבת חלכה ח סמג עשין ט טו"ש"ע א"ח סימן כה סעיף א: [ו] (טור א"ח ס"י רמב"ם:)

רבינו הנגאל

שנאמר מלהביא כלי אחר הרי זה מייאש ולא פשיט באיסורא. והא דמי ששברו לו חבית בראש גנו. סלקא דללא בפלותא דר' אליעזר ור' יהושע ה"א. ולענין פת בתנור הלכתא כי הא דתניא שכח פת בתנור וקדש עליה היום מציל מו"ן ג' סעודות ואמר לאחריים בראו והצילו לכס. ולא ירדה במדרה אלא בסכין. ואע"ג דתנא רב שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצא תיקפת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה. כמה שאפשר לשנויי משני: אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוציא שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינוו אלתה. והלבנתא כ"י אבא דאמר חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת ואתא בפי כיצד מברכין: ת"ר כמה סעודות חייב אדם לוכל בשבת ג'. פי' א' בלילה וב' ביום וכן הלכה. ולפיכך שנינו שמציל מו"ן ג' סעודות ומתני' מחזורתא דלא כ"י חידקא: כלי מאכל אינו מדיח אלא מה שצריך לוכל בו בשבת לפי זמן סעודותיו אבל כלי שתיה כל היום שאין קבע לשתיה:

צ"ע"ם מצי"ין מו"ן ג' סעודות. מולל אמר ארבע לית ליה דרבי חידקא: מכ"ל דתנא קמא שלש סעודות סבירא י"ה. דזהאי לא איפליגו אלא דת"ק כפר מה שעבר כבר לא יליל ולרבי יוסי יליל: תמחו. קערה גדולה היא וגו' צ"ע גזאים מחלל מנעלי חמים ומחלקין לעניים צ' סעודות ליום מיוס ליום: א"ה יב"ל. כיון דיש לו נמאל גוזל לעניים: קופה. מעות הן לפרנס עניים בני טובים דויל להו מילתא דתמחו ומחלקין מע"ש לע"ש: א"ה סעודות א"ה יב"ל מן הקופה. שהרי יכול להמתין לע"ש הצאה אצל כשיש לו מו"ן י"צ"ג יטול שהרי לא מחלק עוד עד שיגיע ע"ש והרי לשצעה ימי שבת לריכין י"ד סעודות: אב"ה בשבתא. שהרי חלכלה סמוך לערב ולא תנטרך לאכול צללה ואף על גב דלמרינן לקמ"ז לעולם יסדר אדם שלחנו צמואלי שבת ה"מ למאן דלפטר ליה: בתעניתא מותבינן י"ה. בתמיה: אלא הא מני ר' עקיבא היא. ולענין סעודת שבת צמאן דלפטר ליה איכא למימר כרצון ואיכא למימר כרבי חידקא ומינה האי דנריך לצניות יעשה שבת חול ולא יטיל על אחריים כבוד שבתו: אין פוחתין עניי העובר במקום למוקם. שאינו לן צלילה חללס: מכבר. הלכות צפונדיון כשהשער ד' סאין צסלע והפונדיון אחד מ"ג צדינה דהוא אחד ממ"ח צסלע"ו ושיעורו לו חכמים ככר זו לשתי סעודות היום והלילה: א"ן נותנין לו פרנסת צינה. לקמן מפרש מאי היא שהרי סעודה של לילה ככלל ככר היא וככר זו משערינן צעיריבין (דף פ"ג) למו"ן שתי סעודות לעירובי תמונין: ואם שבת. חללס צסלע: מואי פרנסת צינה. הא קבל ליה סעודת הלילה: בי סדיא. לנדון פולטר"ל להניח תחת מראשמוי:

מצי"ין מו"ן ג' סעודות מאי לאו דלא אכל לא דאכל שחרית מצי"ין מו"ן שתי סעודות מו"ן דלא אכל לא מו"ן סעודה אחת מאי לאו דלא אכל לא דאכל והא מדקתני סיפא רבי יוסי אומר לעולם מצי"ין מו"ן ג' סעודות מכלל דתנא קמא ג' סבירא ליה אלא מחזורתא מתני' דלא כרבי חידקא והא (ב) דתנן מו"ן שיש לו מו"ן שתי סעודות לא יטול מן התמחו מו"ן ארבע עשרה לא יטול מן הקופה מני לא רבנן ולא רבי חידקא אי רבנן המסרי הויין אי רבי חידקא שית סרי הויין לעולם רבנן דאמרינן ליה מאי דבעית למויכל באפוקי שבתא אכליה בשבתא לימא רבנן היא ולא ר' חידקא אפי' תימא ר' חידקא דאמרינן ליה מאי דבעית למויכל במעלי שבתא אכליה לאורתא וכולי יומא דמעלי שבתא בתעניתא מותבינן ליה אלא הא מני רבי עקיבא היא דאמר (ג) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (ד) והא דתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפונדיון מד' סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה ואם שבת נותנין לו מו"ן ג' סעודות לימא רבנן היא ולא ר' חידקא לעולם ר' חידקא כגון דאיכא סעודה בהדיה דאמרינן ליה הא דאיכא בהדך אכליה וכי אזיל בריקון אזיל דמלווינן ליה סעודה בהדיה מאי פרנסת לינה אמר רב פפא פוריא ובי סדיא: ת"ר "קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית שחרית מדיחן לאכול בהן בצעהים בצעהים מדיחן לאכול בהן במנחה מן המנחה ואילך שוב אינו מדיח אבל בושות וקיתונות וצלוחות מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין קבע לשתיה א"ר שמעון בן פוי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג מחבלו של משיח כתיב הכא (ה) יום וכתביהם של גיהנם מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתביהם (ו) יום עברה היום ההוא ממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתביהם (ז) ביום בא גוג א"ר יוחנן משום רבי יוסי ו"לכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר (ח) אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאבלתך נחלת

לכם את אליה הנביא לפני בוא יום וגו' מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתביהם (ז) ביום בא גוג א"ר יוחנן משום רבי יוסי ו"לכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר (ח) אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאבלתך נחלת

הכא כבר הוא ניזון ולהכי נוטל כל זורכו ומשני דאיכא סעודה צהדיה המתוך היה סבור שהיה פשוט למקשה שהסעודה שילך עמו נותנין לו בחדש צסלע א"ע"פ ששאר ימים נותנין לו סעודה שילך עמו עד שתהיה לפי שאינו הולך מיד עד אחר השבת ולכן היה סבור שהמקשה לא היה יודע שהציא סעודה עמו ואין לו צתחלת השבת חללס ד' להכי משני ליה דאיכא סעודה צהדיה ומקשה משיצ דפשיטא ליה דאיכא סעודה צהדיה אך קשה ליה כיון דמתרבת דאכלי לכולהו וכי אזיל צריקן אזיל שכמו שהציא עמו לכאן כן ישארה עמו צלחתו מכאן ומשני דמלווינן ליה כ"ו:

דמלווינן סעודה בהדיה. וא"ת א"כ אמאי נותנים לו צ' סעודות כיון שמציא אחת עמו יתנו לו אחת ויאכל אחת והאחת יולך עמו וי"ל דאין מחלקין תמחו צלילה חללס ציוס צומן הסעודה ולכן נותנין לו שנים שיאכל אחת מיד ואחת צלילה צמקוס שהיה ואחת להולך עמו למחר: לפי שאין קבע לשתיה. מכאן יש ללמוד צלילה כשרוצה להתענות למחר לאחר אכליה א"ע"פ שאינו יכול לאכול אם לא התנה לפי שמסתמא כשיצרך סילק דעמו מלאכול מלשמות ודאי לא סילק דעמו כדאמר הכא דאין קבע לשתיה והיכא דלא שכיה יין א"ע"ג דסילק דעמו מן היין מ"מ ממס לא סילק דעמו ומינה אומר ר"י דשמוא דוקא צימיהם שהיו קושעין עצמן לשתיה אחר אכליה אמרו דאין קבע לשתיה אצל לדיקן לא וריצ"א פירש צמסכת תענית (דף ק"ג) שאף לאחר שישן מותר לשתות על פי הירושלמי"ם ואין ר"י רוצה להקל כל כך כיון שלא מוכר צהדיא צס"ס שלנו [עיין חוספות תענית י"ג: ד"ה יוס]:

אותם ונתתים והרפיתי אותם ונתתי את-
 מקדשי בתוכם לעולם: כ והיה משפני עליהם
 והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם:
 כח וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש את-
 ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם: ס
 לח א ויהי דבר יהוה אלי לאמר: ב בן-אדם
 שים פניך אל-גוג ארץ המגוג נשיא ראש
 משך ותבל והנבא עליו: ג ואמרת כה אמר
 אדני יהוה הנני אליך גוג נשיא ראש משך
 ותבל: ד ושובבתיך ונתתי חחים בלחיך
 והוצאתי אותך ואת-כל-חילך סוסים
 ופרשים לבשי מכלול פלם קהל רב צנה ומגן
 תפשי חרבות פלם: ה פרס פוש ופוט אתם
 פלם מגן וכובע: ו גמר וכל-אגפיה בית
 הוגרמה ירפתי צפון ואת-כל-אגפיו עמים רבים אתך: ז הכן והכן
 לך אתה וכל-קהלך הנקהלים עליך והיית להם למשמר: ח מימים

קים עלם יהי עמהון ואברכינעון ואסגי
 יתהון ואמתו ית מקדשי ביניהון לעלם:
 כו ואשרי שכניתי ביניהון ואהיו להון
 לאלהא ואינון יהון קדמי לעם:
 כח וידעון עממיא ארי אנא יי מקדש ית
 ישאל במהוי מקדשי ביניהון לעלם:
 א ונהוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי
 למימר: ב בר אדם קביל נבואה על גוג
 ארעא מגוג רב ריש משך ותבל ואחנבי
 עלוהי: ג ותימר קדנן אמר יי אלהים הא
 אנא שלח רוגזי עלך גוג רב ריש משך
 ותבל: ד ואשולייך ואמתו שירין על
 ליסתך ואפיק יתך נח קל משריתך
 סיסון ופרשין לבושי גמיר כולהון
 משרין סגיאן די מונין בעגילין
 ותריסין אנדי ספיין כולהון: ה פרסאי
 פושאי ופוטאי עמהון כולהון מונין
 בעגילין וקולסין: ו גומר וכל משריתך
 מדינת גרממיא סיפי צפונא וית כל
 משריתך עממין סגיאין די עמך:
 ז ואודרו ואחזקין לך את וכל משריתך
 דאתבגישו עלך ונהי להון למשמר:
 ח מימין סגיאין תמני משריתך בסוף

22/08/2018

אוצר החכמה

מפורד אחד ל' ליראה אתי כל הימים. לא אתר ל' מי יתן סוד: (כו) משכני. ג בקראה וסימ' ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל. בטמא את משכני אשר. והיה משכני עליהם: (ב) שים פניך אל גוג. וחד על גוג ואינון מן א"ב מן חז חז אל וחד על ולית דכח' כסיפרא וסי' נמטר במסרה רבת בערך אל: (ד) רב. ל' קפצים וסי' נמטר במסרה רבתא בערך רבי: (ו) רבון. ב' א' מ"ל וא' חסר וסימ' וכן ורבן לך וחתה וכל קהלך. וכן לקראת אלהיך ישראל. קדמא חסר: (ט) כשואה. ל' חזו כשואה בשוא חתת והכף ואינון מן א"ב מן ב"ב חז מלרע

מהר"י קרא

שכן אמר בכאן וישבו עליה המה וגו': ונתתים. למעלה מן האומות לתחלה ולשם ולתפארת. כענין שנאמר ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה לשם ולתפארת וגו'. וכאן אומר כן: ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם. קדושת שכניתי: (כו) והיה משכני עליהם. אני משרה רוח שכניה והיא רוח נבואה כימים קדמונים עליהם: (כח) וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי. ולדבר הזה הגוים יודעים שישראל קדושים שאני משרה שכניתי ביניהם. שאם היו טמאים לא הייתי משרה שכניתי ביניהם: לעולם. לפי שאמר למעלה ובני בניהם עד עולם: (ב) אל גוג. הנבא אל גוג ארץ המגוג. אל גוג שהוא מארץ המגוג. ומבני יפת הוא כמו שנאמר בני יפת גומר ומגוג. הוא אומר נשיא ראש משך ותובל. של אלו אומות: (ג) הנני. אני מתנבא: אליך. שיעשה לך המקום דבר זה: (ד) ושובבתיך. פתרון המרדתיך: ונתתי חחים בלחיך. (אלא) אני אתן המחשבה בלבך שתמרוד בעצמך ונהוג עצמך שררה להיות מושל על ארץ ישראל. ומתוך שאתה רוצה להיות מושל על ארץ ישראל אתה תצא מארצך להלחם עם ישראל לבושי מכלול כולם. מלובשים בבגדים נאים כולם: ואת כל

רש"י

שנחמיה ליעקב צלי מזרעי: (ב) אל גוג. כך שם המלך: המגוג. שם האומה כד"ל גומר ומגוג (בכאש"ם): (ד) ושובבתיך. אעשה אותך שובב אנצו"מ"סיר בלע"ז כל ההולך בשערות לבו נקרא שובב כמו (ישעיה י"ו) וילך שובב דרך לבו: ונתתי חחים בלחיך. דרך חיה להוציאה צמחים שצלחיה לפי שאינה רוצה לנאח גם אני אחזן בלצק ההורחין ויזר המושך אותך מארצך לנא על ארץ ישראל: (ו) וכל אגפיה. כל סביביה: (ז) הכון והכן לך. הכון אותך והכן לך חיל אחיך, הכון הזדמן: וחיית להם למשמר. דרך המלכים למח לצ על חילומיהם היאך ילאו ולהעמיד משמרות שלא יצא משחית על חילו צלילה: (ח) מימים רבים תפקד. ולכבוש את הארץ תחת ירך. וכזה הענין אפתה אותך שתצא מארצך:

כח משכני עליהם והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: וידעו הגוים כי ס
אני יהוה מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם:

לח ב ויהי דבר יהוה אלי לאמר: בן-אדם שים פניך אל-גוג ארץ המגוג נשיא

ג ראש משד ותבל והנבא עליו: ואמרת כה אמר אדני יהוה הנני אליך גוג

ד נשיא ראש משד ותבל: ושובבתיך ונתתי חחים בלחיך והוצאתי אותך

ו את-כל-חילך סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם קהל רב צנה ומגן תפשי

ז חרבות כלם: פרס פוש ופוט אתם כלם מגן וכובע: גמר וכל-אנפיה בית

ח תוגרמה ירکت צפון ואת-כל-אנפיו עמים רבים אתך: הכן והכן לה אתה

ט וכל-קהלך הנקהלים עליך והיית להם למשמר: מימים רבים תפקד

י באחרית השנים תבוא אל-ארץ משובבת מחרב מקבצת מעמים רבים

יא על הרי ישראל אשר-היו לחרבה תמיד והיא מעמים הוצאה וישבו לבטח

יב כלם: ועלית בשאה תבוא כענן לכסות הארץ תהיה אתה וכל-אנפיה

יג ועמים רבים אותך: כה אמר אדני יהוה והיה ביום ההוא

יד יעלו דברים על-לבבך וחשבת מחשבת רעה: ואמרת אעלה על-ארץ

יז פרוזות אבוא השקטים ישבי לבטח כלם ישבים באין חומה ובריח ודלתים

יח אין להם: לשלל שלל ולבוז בז להשיב ידך על-חרבות נושבות ואל-עם

יט מאסף מגוים עשה מקנה וקנין ישבי על-טבור הארץ: שבא וידון וסחרי

כ תרשיש וכל-כפיריה יאמרו לה הלשלל שלל אתה בא הלבוז בן הקהלת

כא קהלקה לשאת א כסף וזהב לקחת מקנה וקנין לשלל שלל גדול: לכן

כב הנבא בן-אדם ואמרת לגוג כה אמר אדני יהוה הלוא ביום ההוא בשבת

כג עמי ישראל לבטח תדע: ובאת ממקומך מירכתי צפון אתה ועמים רבים

כד אתך רכבי סוסים כלם קהל גדול וחיל רב: ועלית על-עמי ישראל כענן

כה לכסות הארץ באחרית הימים תהיה והבאותיה על-ארצי למען דעת

כו הגוים אתי בהקדשי בה לעיניהם גוג: כה-אמר אדני יהוה

כז האתה-הוא אשר-דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים

כח בימים ההם שנים להביא אתך עליהם: והיה ביום ההוא

תכו

ביום בוא גוג על-אדמת ישראל נאם אדני יהוה תעלה חמתי באפי:
 יט ובקנאתי באש-עברתי דברתי אם-לא | ביום ההוא יהיה רעש גדול על
 כ אדמת ישראל: ורעשו מפני דגני הים ועוף השמים וחית השדה וכל-הרמש
 הרמש על-האדמה וכל האדם אשר על-פני האדמה ונהרסו ההרים ונפלו
 כא המדרגות וכל-חומה לארץ תפול: וקראתי עליו לכל-הרלי חרב נאם
 כב אדני יהוה חרב איש באחיו תהיה: ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף
 ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו ועל-אגפיו ועל-עמים רבים אשר
 כג אתו: והתגדלתי והתקדשתי וגודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי-אני
 לט א יהוה: ואתה בן-אדם הנבא על-גוג ואמרת כה אמר אדני
 ב יהוה הנני אליה גוג נשיא ראש משך ותבל: ושכבתיה וששאתיה והעליתיה
 ג מירכתי צפון והבאותה על-הרי ישראל: והפיתי קשתה מיד שמאלה
 ד וחציה מיד ימינה אפיל: על-הרי ישראל תפול אתה וכל-אגפיה ועמים
 ה אשר אתה לעיט צפור כל-כנף וחית השדה נתתיה לאכלה: על-פני
 ו השדה תפול כי אני דברתי נאם אדני יהוה: ושלחתי-אש במגוג ובישבי
 ז האיים לבטח וידעו כי-אני יהוה: ואת-שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל
 ולא-אתל את-שם-קדשי עוד וידעו הגוים כי-אני יהוה קדוש בישראל:
 ח הנה באה ונהיחה נאם אדני יהוה הוא היום אשר דברתי: ויצאו ישבי ארצי
 ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וצנה בקשת ובחצים ובמקל יד ובקמח
 י ובערו בהם אש שבע שנים: ולא-ישאו עצים מן-השדה ולא יחטבו מן-
 היערות כי בנשק יבערו-אש ושללו את-שלליהם ובזזו את-בזויהם נאם
 יא אדני יהוה: והיה ביום ההוא אתן לגוג מקום-שם קבר
 בישראל גי העברים קדמת הים וחסמת היא את-העברים וקברו שם את-
 יב גוג ואת-כל-המונה וקראו גיא המון גוג: וקברום בית ישראל למען טהר
 יג את-הארץ שבעה חדשים: וקברו כל-עם הארץ והיה להם לשם יום
 יד הכבדי נאם אדני יהוה: ואנשי תמיד יבדילו עברים בארץ מקברים את-
 העברים את-הנותרים על-פני הארץ לטהרה מקצה שבעה-חדשים

תכו

טו יִחְקְרוּ: וְעָבְרוּ הָעֵבְרִים בְּאֶרֶץ יִרְאָה עַצְמָם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוֹן עַד
טז קָבְרוּ אֹתוֹ הַמְּקַבְרִים אֶל-גַּיַּא הַמּוֹן גּוֹג: וְגַם שָׁם-עִיר הַמוֹנָה וְסִתְּרוּ
הָאֶרֶץ:

יז וְאַתָּה בֶן-אָדָם כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אָמַר לְצִפּוֹר כָּל-כְּנָף וּלְכָל חֵיט
הַשָּׂדֶה הַקְּבָצוּ וּבֹאוּ הָאֲסָפוּ מִסְבִּיב עַל-זְבָחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבַח לָכֶם זֹבַח גְּדוֹל
יח עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר וְשִׁתִּיתֶם דָּם: בָּשָׂר גְּבוּרִים תֹּאכְלוּ וְדָם-
יְשִׂיאֵי הָאֶרֶץ תִּשְׁתּוּ אֵילִים פָּרִים וְעֲתוּדִים פָּרִים מְרִיאֵי בָשָׂן כָּלֶם:
יט וְאֲכַלְתֶּם-חֶלֶב לְשִׁבְעָה וְשִׁתִּיתֶם דָּם לְשִׁכְרוֹן מִזְבְּחִי אֲשֶׁר-זָבַחְתִּי לָכֶם:
כ וּשְׂבַעְתֶּם עַל-שְׁלַחְנֵי סוּס וּרְכַב גְּבוּר וְכָל-אִישׁ מִלְחָמָה נָאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:
כא וְנָתַתִּי אֶת-כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם וְרָאוּ כָל-הַגּוֹיִם אֶת-מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְאֶת-יַדִּי
כב אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בָהֶם: וַיִּדְעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם מִן-הַיּוֹם הַזֶּה וְהוּא
כג וְהִלָּאָה: וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי בַעֲוֹנָם גָּלוּ בֵּית-יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָעְלוּ-בִּי וְאֲסַתֵּר
כד פָּנַי מֵהֶם וְאֲתַנֵּם בְּיַד צָרִיָּהֶם וַיִּפְּלוּ בַחֲרֹב כָּלֶם: כְּטַמְאֲתֶם וּכְפִשְׁעֵיהֶם
כה עָשִׂיתִי אֲתֶם וְאֲסַתֵּר פָּנַי מֵהֶם: לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עֲתָה
כו אֲשִׁיב אֶת-שְׁבִיט יַעֲקֹב וְרַחֲמֵתִי כָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל וְקִנְיַתִּי לְשֵׁם קָדְשִׁי: וְנָשׂוּ
אֶת-כָּלִמְתָּם וְאֶת-כָּל-מַעַלְם אֲשֶׁר מָעְלוּ-בִּי בְשִׁבְתֶּם עַל-אֲדַמְתֶּם לְבַטַח
כז וְאִין מַחְרִיד: בְּשׁוֹבְבֵי אוֹתָם מִן-הָעַמִּים וְקִבְצֵתִי אֲתֶם מֵאֲרָצוֹת אִיבֵיהֶם
כח וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם רַבִּים: וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתִי אֲתֶם
כט אֶל-הַגּוֹיִם וּכְנִסְתִּים עַל-אֲדַמְתֶּם וְלֹא-אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שֵׁם: וְלֹא-אֲסַתֵּר
עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת-רוּחִי עַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל נָאֻם אֲדֹנָי
יְהוָה:

מ א בַּעֲשָׂרִים וַחֲמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עָשָׂר
שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הִכְתָּה הָעִיר בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הִיָּתָה עָלַי יַד-יְהוָה וַיָּבֵא
ב אֹתִי שָׁמָּה: בְּמַרְאֹת אֱלֹהִים הִבִּיאֵנִי אֶל-אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיְנַיְחֵנִי אֶל-הָר גְּבֵה
ג מְאֹד וְעָלְיוֹ כַּמְבֻנָה-עִיר מְגֻנֵב: וַיָּבִיא אוֹתִי שָׁמָּה וְהִנֵּה-אִישׁ מֵרֵאשִׁית מְרֵאשֵׁה
ד נֹחַשֶׁת וּפְתִיל-פְּשָׁתִים בְּיָדוֹ וְקִנְיַת הַמִּדָּה וְהוּא עֹמֵד בַּשַּׁעַר: וַיַּדְבֵּר אֵלַי הָאִישׁ

תכח

(א) מ"ק דף כה: (ב) נכנסה לו. עירובין יט. מיינה דף כז. סנהדרין לז. (ג) כעונות קרא: (ד) כעונות קרא: "ש"ש. (ה) ובערוך ערך האטר הארץ בפירוט דהנהו עמי מיתא, (ו) נטורות דף נה, (ז) פסחים מז, (ח) מנחות מד, (ט) ב"ק סו, (י) תוכחות קרא, (יא) יהושע יט מז.

הנהגות הב"ח

(א) גמי' מי מודיעני על זאת אמר לו וכו' שכל הוטל: (ב) שם דמו מפי' זה עמי כריא [פ] טלח: (ג) רש"י ד"ה גליא ובריא ראשי: (ד) ד"ה אלמלא וכו' מחובתה ה"ד ואמ"כ מ"ה ירחן ראש: (ה) תורה טראטריות מקומה מנוטות ישלום ללמוד וכו' לשמנה יהיו נמכהה צמיניו וטראטריות וקרקסיות דהכא רצה לומר דמיס כ"ג עין כשהו ק"ג ופ"ק דע"ז דף יח ע"ב:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה וממו כז. שנתינים בחוטמה ש"א אנקת. שנת דף נא ע"ב:

תורה אור השלם (א) ובלו לא הוריש את יושבי קרן ואת יושבי גלגל וישב הפגעי קרנבו והיו ק"מ: (שפ"ח א, ב) (ב) ובלו עם חרף נפשו למוח ונפתלי על קרנבו שנה: (שפ"ח ה, יח)

(ג) עמים הר יקראו שם וקחו זכתי צדק כי שפע ימים ויפלו וישפני קמניו הול: (דברים לג, יח) (ד) כי ענה עיניה תהיה ואשקולן לשממה אשדוד בעתה: (ה) וקרן תהיה בית תלמוד צירושלים: (ו) עיר שביצו בני דן: (ז) או שמיים. שמטס ירדן יוצא ממערת פמיים (מבירות דף נה):

מטרופולין. לשון יון אימא של מלכות מטרו"א אס פולין לשון שררה כלאמר מר עד שצאו דיפלי מהעיר שני שרים (פמיים דף יט): דמרי. שמגלילן סס בני מלכים: אמלאה החרבה. רישא דקרא יען אמרה זור על ירושלים אמלאה התרצה עכשו אמלאה מתורבתה: (ד) רשע. זה עשו: בארץ נבחות ישיב. את ירושלים יחריב: אמר יחק להקצ"ה יוחן רשע זה? עשו אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא: אמר. יחק כל למד דק כלומר אין אדם יכול ללמד עליו דק: אמר לו. הקצ"ה: בארץ נבחות ישיב. כלומר עמיד להחריב את ארץ ישראל: אמר יחק. אס קן כל יראה גאות ה': זממו א"ל תפק. אל תזילטו מנחירי. זמס כמין

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

ו.

רבינו הנגאל

ואישתכח בוותי גרסי: רקתא דנהרא. שפת הנהר גצה מן הנהר אף ליפורי יושנת צלאש הנהר: כי שכיב איניש הכא. כשמת אדם גדול נצנל: ספדי ליה התם. נטעריא: ששך. נצנל בחילוף א"ת צ"ש: ושם צו ברקת. ילא לו שס נטעריא: ובי ספקי ארין. של מת מנצל לקוצרו נטעריא: אמרו הכי. הספדין קורין בשווקים נלשון הזה שילאו לקרלת המת: אוהבי שירידים. אוהבי ישראל: וישבי רקת צאו וקבלו הרוגי עמק. ממי נצל העמוקה: ר' זרעא עלה מנצל לארץ ישראל ומה שס נטעריא: [ארץ צבי. ארץ ישראל. גידלה שעשועיה. של שנת: במיבורה. צאלמעניתה: לא הוריש את יושבי קברון. שצאה לחלקו ועבר על מה שאמר הקצ"ה לא תמיה כל נשמה ולהעלות לגור שס ציניהס מולו שנמדד לו מן השמים מדה שאינו חפץ צה: בודין צריבין דך. כל אמין יהו צריבין לך: על ידי חלון. חלון עולה מן היס להרים ולעעין צדמו תלת. ונמכר צמיס יקריס: עמים הר יקראו. מכל השנטיס יתקבלו להריך לקנות שפוני טמוני חול: שפוני זה חלון. שהוא דבר חשוב ספון חשוב נלשון צרימא: טריות. דג שקורין טווינ"א: זוכיית צבנה. היוא מן הסול כלאמר ציליות השבת (שס טו): ומול של זבולון חשוב משאר חולות וראוי לזכות לננה: מי מודיעני על זאת. לתת לי דמיס: כל המולא חלון ונטולו צלא דמיס אינו מלליט: שם יזבהו ובהי צרק. כלאשר אסור גול צבולה. קן לא יגולו ממך כלום שאס יעולו סיה פירוטו צלא דמיס מתקלקל הצבעה והחול ולא יועיל כלום: זבת חלב ודבש. העוים אוכלין תלמיס והדבש נוטף מהן והחלל זכ מן העוים ונעשים כמין נחל: ששה עשר מי"ד. ד' פסקאות: דרידי חזי לי זבת חלב ודבש דבש ארץ ישראל. בכל מקוס שהוא סס ואס צלת לזרפו יחד הו כמצי כוז עד אקרא דמולבקני סס מקוס: אקרא. מקוס מעצר הנהר וצלע"ו פורט"ו: עדיפי ליה. חציצי ליה: יתד תקועה. לרעה: אחידת מגדל שיר. כעשת מגדל שיר: והסירותי דמיו מפיו וגו'. גצי זור כמיז שהוא ראש לאדום: גלייא (ג) במיא. ראשי ע"ז סס לאדום: כיבוסי. הא ירושלים: והיה אדום לאדופי יהודה. ועקרון תהיה בית תלמוד צירושלים: ששם. עיר שביצו בני דן: או שמיים. שמטס ירדן יוצא ממערת פמיים (מבירות דף נה): מטרופולין. לשון יון אימא של מלכות מטרו"א אס פולין לשון שררה כלאמר מר עד שצאו דיפלי מהעיר שני שרים (פמיים דף יט): דמרי. שמגלילן סס בני מלכים: אמלאה החרבה. רישא דקרא יען אמרה זור על ירושלים אמלאה התרצה עכשו אמלאה מתורבתה: (ד) רשע. זה עשו: בארץ נבחות ישיב. את ירושלים יחריב: אמר יחק להקצ"ה יוחן רשע זה? עשו אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא: אמר. יחק כל למד דק כלומר אין אדם יכול ללמד עליו דק: אמר לו. הקצ"ה: בארץ נבחות ישיב. כלומר עמיד להחריב את ארץ ישראל: אמר יחק. אס קן כל יראה גאות ה': זממו א"ל תפק. אל תזילטו מנחירי. זמס כמין

ואישתכח בוותי חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא רקת זו ציפורי ולמה נקרא שמה רמת דמויליא כרקתא דנהרא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כינרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי אמר רבא מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא והא כי שכיב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם ספדי ליה הכי אוהבי: שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק: כיט נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספרנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אברה בלי חמדתה אלא אמר

(רבה) חמת זו חמי גרר רקת זו טבריא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת? שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון רבי ירמיה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בטבריה של ארץ ישראל (רבא) אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שמוכה ראייתה אמר זעירא קברון זו ציפורי ולמה נקרא שמה ציפורי שיושבת בראש ההר כצפור וקטרון ציפורי היא והא קטרון בחלקו של זבולון הואי דכתיב זבולון לא הוריש את יושבי קטרון ואת יושבי חבלול חבלולן מתרעם על מדותיו הוה שנאמר זבולון עם חרף נפשו למות מה מעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב"ה רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו בולן צריבין לך ע"י חלון שנאמר עמים הר יקראו ושפוני טמוני חול תניי רב יוסף שפוני זה חלון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבונו של עולם מי מודיעני אמר לו שם יזבהו ובהי צדק סימן זה יהא לך כל הנוטל ממך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום ואי סלקא דעתך קטרון זו ציפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא היא ציפורי מילתא דעדיפא טובא וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש והאמר ריש לקיש לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי והויה ששה עשר מיל על ששה עשר מיל וכת"ל דלא נפישא דידיה כדאחיה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישאל והויה כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי אפ"ה שדות וכרמים עדיפא ליה דיקא נמי דכתיב ונפתלי על מרומי שדה ש"מ אמר רבי אבהו ועקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יוונים וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום היו קורין אותה אחידת מגדל שיר אמר רבי יוסי בר הנינא מאי דכתיב והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו והסירותי דמיו מפיו זה בית (ג) במיא שלהן ושקוציו מבין שיניו זה בית גליא שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו כתיבנסיות ובתי מדרשות שבאדום והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי אלו טראטריות וקרקסיות שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים אמר רבי יצחק ששם זו פמיים עקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא מטרופולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן שנאמר אמלאה החרבה אם מליאה זו חרבה זו חרבה זו חרבה רבי יצחק מאי דכתיב יוחן רשע כל למד דק אמר רבי יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו אמר לו רשע הוא אמר לו כל למד דק אמר לו בארץ נבחות יעול אמר לו אם כן כל יראה גאות ה' ואמר רבי יצחק מאי דכתיב אל תתן רשע זממו אל תפק ידו סלה אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו

ג. ו. רבינו הנגאל

ואישתכח בוותי גרסי: רקתא דנהרא. שפת הנהר גצה מן הנהר אף ליפורי יושנת צלאש הנהר: כי שכיב איניש הכא. כשמת אדם גדול נצנל: ספדי ליה התם. נטעריא: ששך. נצנל בחילוף א"ת צ"ש: ושם צו ברקת. ילא לו שס נטעריא: ובי ספקי ארין. של מת מנצל לקוצרו נטעריא: אמרו הכי. הספדין קורין בשווקים נלשון הזה שילאו לקרלת המת: אוהבי שירידים. אוהבי ישראל: וישבי רקת צאו וקבלו הרוגי עמק. ממי נצל העמוקה: ר' זרעא עלה מנצל לארץ ישראל ומה שס נטעריא: [ארץ צבי. ארץ ישראל. גידלה שעשועיה. של שנת: במיבורה. צאלמעניתה: לא הוריש את יושבי קברון. שצאה לחלקו ועבר על מה שאמר הקצ"ה לא תמיה כל נשמה ולהעלות לגור שס ציניהס מולו שנמדד לו מן השמים מדה שאינו חפץ צה: בודין צריבין דך. כל אמין יהו צריבין לך: על ידי חלון. חלון עולה מן היס להרים ולעעין צדמו תלת. ונמכר צמיס יקריס: עמים הר יקראו. מכל השנטיס יתקבלו להריך לקנות שפוני טמוני חול: שפוני זה חלון. שהוא דבר חשוב ספון חשוב נלשון צרימא: טריות. דג שקורין טווינ"א: זוכיית צבנה. היוא מן הסול כלאמר ציליות השבת (שס טו): ומול של זבולון חשוב משאר חולות וראוי לזכות לננה: מי מודיעני על זאת. לתת לי דמיס: כל המולא חלון ונטולו צלא דמיס אינו מלליט: שם יזבהו ובהי צרק. כלאשר אסור גול צבולה. קן לא יגולו ממך כלום שאס יעולו סיה פירוטו צלא דמיס מתקלקל הצבעה והחול ולא יועיל כלום: זבת חלב ודבש. העוים אוכלין תלמיס והדבש נוטף מהן והחלל זכ מן העוים ונעשים כמין נחל: ששה עשר מי"ד. ד' פסקאות: דרידי חזי לי זבת חלב ודבש דבש ארץ ישראל. בכל מקוס שהוא סס ואס צלת לזרפו יחד הו כמצי כוז עד אקרא דמולבקני סס מקוס: אקרא. מקוס מעצר הנהר וצלע"ו פורט"ו: עדיפי ליה. חציצי ליה: יתד תקועה. לרעה: אחידת מגדל שיר. כעשת מגדל שיר: והסירותי דמיו מפיו וגו'. גצי זור כמיז שהוא ראש לאדום: גלייא (ג) במיא. ראשי ע"ז סס לאדום: כיבוסי. הא ירושלים: והיה אדום לאדופי יהודה. ועקרון תהיה בית תלמוד צירושלים: ששם. עיר שביצו בני דן: או שמיים. שמטס ירדן יוצא ממערת פמיים (מבירות דף נה): מטרופולין. לשון יון אימא של מלכות מטרו"א אס פולין לשון שררה כלאמר מר עד שצאו דיפלי מהעיר שני שרים (פמיים דף יט): דמרי. שמגלילן סס בני מלכים: אמלאה החרבה. רישא דקרא יען אמרה זור על ירושלים אמלאה התרצה עכשו אמלאה מתורבתה: (ד) רשע. זה עשו: בארץ נבחות ישיב. את ירושלים יחריב: אמר יחק להקצ"ה יוחן רשע זה? עשו אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא: אמר. יחק כל למד דק כלומר אין אדם יכול ללמד עליו דק: אמר לו. הקצ"ה: בארץ נבחות ישיב. כלומר עמיד להחריב את ארץ ישראל: אמר יחק. אס קן כל יראה גאות ה': זממו א"ל תפק. אל תזילטו מנחירי. זמס כמין

טבעת ברזל. שטחנין צמוטמה של נחקה ונמשכת צו ומתוך חזקה אינה משתמרת כי אס צו: גרממיל

א.א. לנטע המלכות צדמו והוא כמין דג קטן ועולה אחת לשנשים שנה (שבת עז). עולה מן הארץ לפיכך שאינו עולה אלא אחת לע' שנה דמיו יקרין (מנחות מד. ועיי' בנה"ש. טריות. מין דגים קטנים מלכות (ע"ז לה: ועיי' רש"י ר"ן דברים נא). זבת חלב ודבש. מלך זכ מן העוים והדבש זכ מן החמרים ומן החמרים (שמות יג. ה). כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי אפ"ה שדות וכרמים עדיפא ליה דיקא נמי דכתיב ונפתלי על מרומי שדה ש"מ אמר רבי אבהו ועקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא מטרופולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן שנאמר אמלאה החרבה אם מליאה זו חרבה זו חרבה זו חרבה רבי יצחק מאי דכתיב יוחן רשע כל למד דק אמר רבי יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו אמר לו רשע הוא אמר לו כל למד דק אמר לו בארץ נבחות יעול אמר לו אם כן כל יראה גאות ה' ואמר רבי יצחק מאי דכתיב אל תתן רשע זממו אל תפק ידו סלה אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו

ומצות. ואני מדבר בזה כי ראיתי פה שנאספו אנשים יראי אלקים להתועד ולהועץ להרבות פעלים בערים ועיירות בענין קדוש זה, אשריהם ואשרי חלקם תחזקנה ידיהם, וכבר דברתי עם כמה אברכים מוכשרים שהבטיחו גם הם לעזור בזה. ואני יודע כי הסבא מקעלם ז"ל שבצעירותו בעוד כחותיו אתו הוי מתעסק רק בנערים וגידל אותם להפליא, וכך נהג שנים, אבל הסטי"א לא שקטה ורדפו אותו בכל מיני רדיפות אין כאן המקום להאריך בזה, והוצרך ללכת כגלות ממקום למקום, עד שחלה והרגיש חלישות בכחותיו, ולמסור ההנהגה לאחר חשש שמא יקלקל, אז חזר לקעלם והתחיל לטפל עם גדולי תורה, אבל מקודם הוי כל השתדלותו רק עם נערים, מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

וכעת בעיקבתא דמשיחא יש לנו לידע מה שאחז"ל כי קודם ביאת המשיח, ילמדו תורה מתוך הדחק ומתוך הטירוף ומתוך בלבול הדעת, וזה יביא הגאולה. מה שיהי' לעתיד אין אנו יודעים, כעת שקט בא"י, עד מתי יהי' כן רק השי"ת יודע. **אני שמעתי בלונדון מפי הקדוש ר' אלחנן וסרמן זצ"ל, שאמר בשם החפץ חיים וצוק"ל, שחז"ל אומרים שמלחמת גוג ומגוג יהי' שלש פעמים, ואז הוי אחרי המלחמה העולמית הראשונה, ואמר החפץ חיים שהמלחמה הזאת היתה מלחמת גוג ומגוג הראשונה, ובעוד עשרים וחמש שנה בערך תהי' עוד מלחמה עולמית שני' שהמלחמה הראשונה תהי' כאפס נגדה ***, ואח"כ תהי' מלחמת גוג ומגוג שלישית — **עת צרה היא ליעקב, אבל ממנה יושע, וסיים הג"ר אלחנן ואמר כי חבלי משיח מוכרחים לעבור, רק המשכיל בעת ההיא ידום ויתכונן בהכנה דרבה אולי יזכה לראות בנחמת ציון וירושלם. ועוד בקשו ממנו יהודי אנגלי למה חוזר לפולני' הלא שם עומדים הגרמנים והפולנים לעשות מלחמה ביניהם, הרי טוב לו להשאר באנגלי' ויפתח ישיבה גדולה והבטיחו לו תמיכה הרבה, וענה להם מה אתם חושבים שאתם לא תסבלו חבלי משיח, כולם מוכרחים לסבול, השאלה היא רק מי מוקדם ומי מאוחר, לכן מוטב שאחזור למקומי... והנה בסוף הגלות בעת הצרה הגדולה ליעקב, הרי כתוב שם (דניאל יב א) בעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר,**

* ואני הקטן שמעתי בעצמי מפי הגאון וכ"י מרן איסר זלמן מלצר זצ"ל, (זה הוי באמצע המלחמה העולמית השני') וסיפר שהי' כמה שנים קודם המלחמה השני' אצל החפץ חיים ואמר לו החפץ חיים כוה"ל: הולך וקרב מלחמה שני' שתבעיר את כל העולם, והמלחמה הראשונה תהי' כמשחק ילדים נגדה, ונדודעו הגרא"ז ואמר אוי ומה יהי' ? וענה החפץ חיים בפסוק: ויגותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי, (הגרא"ז בא או מא"י).

וביאר שם ר' סעדי' גאון הא דכל הנמצא אכתוב בספר, פי': דהא כתוב בסוף מלאכי שהנביא אומר חזקו עלי דבריתכם אמר ד', ואמרתם מה נדברנו עליך, ומשיב הנביא אמרתם שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ד' צבאות, ועתה אנחנו מאשרים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו אלקים וימלטו. (הרי לפנינו אגב נוראות כחות הנפש באדם שאומרים דברים כאלו, דברי כפירה ומינות, וכשד' אומר חזקו עלי דבריתכם, עונים מה נדברנו עליך, כלומר: אנו לא רואים שום רעה בדברינו שדיברנו. כזה הוא המצב כהיום בארץ הקדושה, מחריבים כל דבר קדוש, וכופרים בכל, וכשתדבר אליהם ותוכיח אותם יאמרו לך מה חסר לנו, אנו בארץ ישראל, בשם ישראל, ומדברים לשון עברית של ישראל, ומה לנו עוד? !). אבל מסיים הנביא „אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע ויכתב זאת בספר זכרון לפניו ליראי ד' ולחושבי שמו". וכתב ר' סעדי' גאון דמה שכתוב בדניאל בעת ההיא ימלט כל עמך הנמצא כתוב בספר, הכוונה ליראי ד' אלו הנזכרים שכתוב עליהם ויכתב זאת בספר זכרון לפניו וגו'. הם ימלטו בעת ההיא! לכן עלינו לקיים או נדברו ואיש את רעהו יאמר חזק. ונזכה לראות בביאת משיח צדקנו בב"א.

פרשת משפטים

משפטיך למלך תן *

„ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". במד"ר כאן: הדא הוא דכתיב (תהלים עב) לשלמה אלקים משפטיך למלך תן וגו' ידיו עמך בצדק וענייך במשפט וגו' ישפוט עניי עם יושיע לבני אביון וידכא עושק. יש להבין מה כוונת חז"ל בזה שהביאו כאן את הפסוק של משפטיך למלך תן, ועוד הא הכא „לפניהם" כתיב, דהיינו לפני הדיינים, ולא דוקא למלך שייך המשפט? אבל הענין הוא, לכשנתבונן דהנה משפט הבא לפני ב"ד הוא קצוב ומוגבל לכל בלא הבדל, למשל אם אחר גנב חפץ מחבירו

* מאמר זה נעתק מסרט שנקלט מפי מרן ז"ל בישיבה הק' בלייקווד, ואף שיש בו כמה קטעים שכבר נדפסו בחלק א (ראה מאמר „החסיד בלבו והמושל בנפשו" עמודים קנו"קנו וכו' שם) מ"מ לא הי' באפשרות להשמיטם, כדי שלא לקלקל את שלמות המאמר.